

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2019

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)
ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ჭ ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)
გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)
ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)
ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)
თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)
ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)
პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)
ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)
ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)
ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და
სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)
გუნთერ ტოიბნერი (პროფ., ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)
ბერნდ შუნემანი (პროფ., მიუნხენის უნივერსიტეტი)
იან ლიდერი (პროფ., ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)
ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
კარმენ გარსიმარტინი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2020

ISSN 1987-7668

უღირს მემკვიდრედ აღიარება და მემკვიდრეობითსამართლებრივი სანქციები სავალდებულო წილის მემკვიდრის მიმართ

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი იმპერატიულად განსაზღვრავს სავალდებულო მემკვიდრეთა წრეს, რომელთაც, მამკვიდრებლის ნებისა და ანდერძის შინაარსის საწინააღმდეგოდ, მაინც აქვთ შესაძლებლობა, მიიღონ სამკვიდროდან გარკვეული წილი საკუთრებაში. მემკვიდრეობის უფლება საკუთრების უფლების ტრადიციულ და ფუძემდებლურ ასპექტს შეადგენს.¹ საკუთრების უფლება ქონების შექმნის შესაძლებლობაა და არა თვით ქონება.² თუმცა არსებობს საფრთხე, რომ ეს შესაძლებლობა წარუმატებლად დამთავრდება და სავალდებულო მემკვიდრის მდგომარეობა არსებითად შეიცვლება კონკრეტული სამართლებრივი გარემოებებიდან გამომდინარე.

აღამიანი ბუნებით თავისუფალი იბადება და ეს თავისუფლება თვით აღამიანის მიერაა უფლებებითა და მოვალეობებით შეზღუდული ურთიერთპატივისცემისა და ურთიერთპასუხისმგებლობის პრინციპებიდან გამომდინარე.³ სწორედ ამგვარ ურთიერთპატივისცემასა და ურთიერთპასუხისმგებლობაზე დაფუძნებული ზნეობრივი ნორმების უგულვებელყოფა განაპირობებს მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის წინაპირობებს. მემკვიდრეობის უფლება ჩამორთმეული მემკვიდრეები შეიძლება ორ ჯგუფად დაიყოს, პირველი მემკვიდრეები, რომლებიც ვერც ანდერძით და ვერც კანონით იქნებიან მემკვიდრეები – უღირსი მემკვიდრე და მეორე მემკვიდრეები, რომლებიც ვერ იქნებიან მხოლოდ კანონით და, შესაძლებელია, იყვნენ ანდერძით მემკვიდრეები. ამგვარი დაყოფა აიხსნება „ერთი მხრივ, მოანდერძის ნების პრიორიტეტისა და, მეორე მხრივ, მემკვიდრეთა მიერ მამკვიდრებლის სიცოცხლეში მისი ინტერსების მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის ჩადენის გათვალისწინებას შორის ბალანსის დაცვის აუცილებლობით.⁴ ნაშრომში განხილულია სავალდებულო წილი, მემკვიდრეობის ჩამორთმევის სამართლებრივი სანქციები და მისი გამოყენების წინაპირობები.

საკვანძო სიტყვები: საკუთრება, მემკვიდრეობა, მამკვიდრებელი, მემკვიდრე, სამკვიდრო მასა, სავალდებულო წილი, უღირსი მემკვიდრე, მემკვიდრეობის ჩამორთმევა, მემკვიდრეობითსამართლებრივი სანქციები, საოჯახოსამართლებრივი სანქციები.

1. შესავალი მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევაში

მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის არაერთი ნორმა გვხვდება. ძველ ქართულ სამართბეჭას სამართლის 58-ე მუხლში საუბარია ისეთ შემთხვევაზე, როდესაც მამა სახლიდან აძევებს შვილს და ამ გზით ართმევს მემკვიდრეობას. ცხადია, ეს უმიზეზოდ არ მოხდებოდა და მამის გადაწყვეტილება შვილის არამართლზომიერი მოქმედების საპასუხოა, თუმცა ამ უფლების აღდგენაც შეიძლება და ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ მოიქცევა შვილი გაძევების შემდეგ: მოინანიებს თავის „ცოდვებს“, თუ უფრო მეტ „დანაშაულს“ ჩაიდენს. ამიტომ ამბობს კანონმდებელი: „თუ შვილი თავმოთნედ გაყოლოდეს არცა რა სით რა ეწყინოს, აღარათ შეეღრინოს, რა მამა გარდახ-

* ივანე ჯავახიშვილი სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი.

¹ აღამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1979 წლის 13 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: მარქს ბელგიის წინააღმდეგ (Marckx v. Belgium), განაცხ. № 6833/74 .

² ზოიძე ბ., საწინააღმდეგო სამართალი, თბ., 2003, 86.

³ ჭანტურია ლ., უძრავი ნივთების საკუთრება, თბ., 2001, 112.

⁴ Гонгало Ю. Б., Юридические факты в наследственном праве России и Франции. Сравнительно-правовое исследование, М., 2010, 28.

დეს, მამულისა მოსაქმობასა მართალ ვერავინ მოუშლის მემამულეებასა“, მაგრამ თუ არ გამოსწორდება და გააგრძელებს უკანონო მოქმედებას, საერთოდ ვერ მიიღებს მამულზე მემკვიდრეობის უფლებას – „და თუ გარეთით ერბოს, ეწყინოს, რაცა შესძლებოდეს ეავკაცოს, ვითა მამას გაეძიოს, აგრევე სხვა ნურვინ რას ასაქმებინებს მამულსა თანა“⁵. სავალდებულო წილის ინსტიტუტი, ხაზს უსვამს რა ოჯახურ ურთიერთდამოკიდებულებას, განხილულ უნდა იქნეს ოჯახის ქრილში. ოჯახის წარმოდგენა სოლიდარული კავშირების გარეშე, აზრს მოკლებულია, სოლიდარობა არ ნიშნავს ბალანსს გაცემასა და მიღებას შორის, მან ზოგჯერ დაუბალანსებლობაც უნდა აიტანოს და სწორედ ასეთ ვითარებაში უნდა დაამტკიცოს თავისი არსებობის სისწორე. „სოლიდარობა“, პირველ ყოვლისა, ნიშნავს ერთმანეთის მიმართ მორალური თვალსაზრისით გამართლებულ დამოკიდებულებას. მემკვიდრეობის სამართალი სავალდებულო წილის სახით უზრუნველყოფს შთამომავლებს მინიმუმის მიღების შესაძლებლობით, აქამდე არასდროს, ვერც ერთი დარგი აერთიანებდა ასე მჭიდროდ ბიოლოგიურ და გენეტიკურ კავშირებს თაობებს შორის ქონების გადაცემის გზით.⁶

მემკვიდრეობის უფლება, როგორც ძირითადი კონსტიტუციური უფლება, გათანაბრებულია საკუთრებასთან.⁷ საკუთრება პიროვნული თავისუფლების გამოხატულება და წინაპირობაა.⁸ მემკვიდრეობის ჩამორთმევა არა მხოლოდ საკუთრების უფლების ჩამორთმევას, არამედ ღირსების შელახვასა და გასაკიცხ ქმედებაში მხილებასაც გულისხმობს. საკუთრების მიმართება პიროვნების თავისუფლებასთან, უწინარეს ყოვლისა, ქონებრივ ურთიერთობებში გამოიხატება, სადაც საკუთრების ამოცანაა მოქალაქეთათვის ფართო შესაძლებლობათა უზრუნველყოფა მენარმეობის, ვაჭრობის, ქონების თავისუფალი განკარგვის, მემკვიდრეობის და სხვა მსგავს სფეროებში.⁹ მემკვიდრის საქციელი მემკვიდრეობის მიღების წყურვილისა და საშუალებების მიმართ, მამკვიდრებლისადმი დამოკიდებულება და სოლიდარობა სამკვიდროს გახსნამდე განსაზღვრავს მემკვიდრეობის ჩამორთმევის კრიტერიუმებს.

მემკვიდრეობის შეზღუდვა-ჩამორთმევა არ არის დამოკიდებული მამკვიდრებლის ნებაზე, კანონმდებელი მის მიმართ მკაცრ რეგულაციებს აწესებს და საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებას სასამართლოს ანდობს, რომელმაც არა მხოლოდ სამართლის, არამედ ზნეობრივ ნორმათა შეფასებისა და ურთიერთშეჯერების საფუძველზე უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება. „მემკვიდრეობის ჩამორთმევის საფუძვლები უნდა შეესაბამებოდეს თანამედროვე მორალურ წარმოდგენებს, სავალდებულო წილის ჩამორთმევის საფუძველი უნდა მიესადაგოს მორალსაწინააღმდეგო ცხოვრების გარდაქმნის გამონვევებს“.¹⁰ მემკვიდრეობის ჩამორთმევის წინაპირობების დადგენისათვის სასამართლომ უნდა შეაფასოს მემკვიდრის სოციალური ვალდებულებების კეთილსინდისიერად შესრულება (მამკვიდრებლის რჩენა); მემკვიდრის განზრახ დანაშაული და სხვა ამორალური საქციელი მონადერძის ნების საწინააღმდეგო. მემკვიდრეობის საკუთრებაში მიღების უფლება არ შეიძლება დაეფუძნოს მემკვიდრის არაკეთილსინდისიერ ქმედებას. არც მემკვიდრეობის და არც საკუთრების უფლება არ შეიძლება პირმა მოიპოვოს კანონის და ზნეობის ნორმების დარღვევის შედეგად. ამასთან, კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა მოხდეს იმის შეფასება, რა სარგებელი მოუტანა კრედიტორს

⁵ ზოდებ., ძველი ქართული მემკვიდრეობითი სამართალი, თბ., 2000, 256.

⁶ Weigel S., European Perspectives on Heritage Culture, Taylor & Francis LTD, The Cardozo School of Law, 2008, 281.

⁷ Leibholz G., Jahrbuchs des öffentlichen Rechts der Gegenwart, neue Folge, 1982, 148.

⁸ Meier-Hayoz A., Vom Wesen des Eigentums, ციტირებულია: FG f. Carl Oftiger, Zürich 1969, 171.

⁹ ჭანტურია ლ., უძრავი ნივთის საკუთრება, თბ., 2001, 109.

¹⁰ Klingelhöffer H., Pflichtteilsrecht, 2. völlig neue bearbeitete Aufl., 2003, 37.

და რა ზიანი მიაყენა მოვალეს ასეთმა ქცევამ, რაც კეთილსინდისიერი ქცევისას არ მოხდებოდა.¹¹ ყველა ამ კრიტერიუმების შემონების დროს არ უნდა დაგვავიწყდეს სამართლის ნორმის თანამედროვეობასთან დაკავშირებული ინტერპრეტაციის უპირატესობა, რამეთუ კანონის ნორმის ინტერპრეტაცია არ შეიძლება ყოველთვის კანონის წარმოშობის დროს არსებულ შეხედულებაზე დარჩეს. გასათვალისწინებელია, თუ რა გონივრული ფუნქცია შეიძლება ჰქონდეს კანონს მისი გამოყენების მომენტისათვის. ნორმა მუდმივ კავშირშია სოციალურ ურთიერთობებთან და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ შეხედულებებთან, რომლებზედაც მან თავის მხრივ უნდა მოახდინოს ზეგავლენა. მისი შინაარსი შესაძლებელია და უნდა შეიცვალოს იმ გარემოებებთან ერთად. ეს წესი მოქმედებს განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ცხოვრებისეული ურთიერთობები და სამართლებრივი შეხედულებები კანონის გამოცემისა და მის გამოყენებას შორის ასე სიღრმისეულად შეიცვალა, როგორც ეს მეოცე საუკუნეში მოხდა.¹²

საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობამ, ზოგადად, მემკვიდრეობითსამართლებრივ სანქციებს დაუქვემდებარა: 1. უღირსი მემკვიდრეები; 2. მემკვიდრეები, რომლებიც ბოროტად თავს არიდებდნენ მამკვიდრებლის რჩენის ვალდებულებას; 3. მეუღლეები, რომლებსაც სამკვიდროს გახსნამდე არანაკლებ 3 წელი შეწყვეტილი აქვთ საოჯახო ურთიერთობა და 4. მემკვიდრე, რომელსაც მამკვიდრებლის საანდერძო განკარგულებით ჩამოერთვა მემკვიდრეობა.

2. უღირს მემკვიდრედ ცნობის წინაპირობები

სავალდებულო წილის უფლება მემკვიდრეობის უფლების განსაკუთრებულ სახეს წარმოადგენს, რომელიც ვერ იქნება მიჩნეული კანონისმიერ მემკვიდრეობად, რადგან მხოლოდ ანდერძისმიერი მემკვიდრეობისას წარმოიშობა. ამავე დროს, სავალდებულო წილის უფლება არ არის თავისთავად მხოლოდ ანდერძისმიერი მემკვიდრეობა, რამდენადაც, ანდერძის შინაარსის მიუხედავად, პირველი რიგის კანონით მემკვიდრეებისათვის სავალდებულო წილის კანონისმიერი განსაზღვრა მიუთითებს პირველი რიგის კანონისმიერ მემკვიდრეთა განსაკუთრებულ უფლებებზე. ამდენად, სავალდებულო წილის უფლება, წარმოადგენს რა მემკვიდრეობის უფლების განსაკუთრებულ სახეს, მის მიმართ ვრცელდება ყველა ის ნორმა, რაც ზოგადად დადგენილია მემკვიდრეობის უფლებასთან მიმართებით.¹³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში - სსკ) 1381-ე მუხლი განსაზღვრავს სავალდებულო წილის ჩამორთმევის წინაპირობებს და მიუთითებს მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის ზოგად პრინციპებზე. სსკ-ის 1310-ე და 1311-ე მუხლებში კი დადგენილია მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის საერთო საფუძვლები. ერთმანეთისგან უნდა გაიმიჯნოს უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის ჩამორთმევა. მართალია, ორივე მათგანზე სხვადასხვა სამართლებრივი რეგულაცია ვრცელდება, თუმცა ამ ორი შემადგენლობისათვის საერთოა ის, რომ ძირითადი ნორმა, სსკ-ის 1310-ე მუხლის რეგულირების ნორმატიული ფარგლები, ბუნდოვანია, რადგან განსაზღვრავს უღირს მემკვიდრედ ცნობის იმ წინაპირობებს, რომლებიც, სსკ-ის 1381-ე | მუხლის თანახმად, ვრცელდება ასევე სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევის შემთხვევაზეც. ამდენად, კანონი ცალკე არ აწესრიგებს შემთხვევებს, როდესაც კანონით ან ან-

¹¹ Palandt O., BGB, 73 Aufl., 2014, §242, Rn.42-45.

¹² BVerfGE, Beschluss des Ersten Senats vom 14. Februar 1973, Band 34, 288, <<http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv034269.html>>, [12.08.2019].

¹³ ჩიკვაშვილი შ., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2000, 130.

დერძით მემკვიდრე მემკვიდრეობის ფაქტის დადგომას იწვევს მამკვიდრებლის სიცოცხლის ხელყოფისა ან აღნიშნულის მცდელობის გზით.¹⁴

სსკ-ის 1310-ე მუხლის თანახმად, კანონით ან ანდერძით მემკვიდრე არ შეიძლება იყოს პირი, რომელიც განზრახ ხელს უშლიდა მამკვიდრებელს მისი უკანასკნელი ნების განხორციელებაში და ამით ხელს უწყობდა თავისი ან მისი ახლობელი პირების მოწვევას მემკვიდრეებად ან სამკვიდროში მათი წილის გაზრდას, ანდა ჩაიდინა განზრახი დანაშაული ან სხვა ამორალური საქციელი მონადერძის მიერ ანდერძში გამოთქმული უკანასკნელი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ, თუ ეს გარემოებანი დადასტურებული იქნება სასამართლოს მიერ (უღირსი მემკვიდრე). ხსენებული ნორმის შინაარსში ამორალურობის ცნება მეტად საინტერესოა. მისი ინტერპრეტაციისას გასათვალისწინებელია ისტორიულად ცვალებადი შეხედულებები, რომლებიც სოციალურ ურთიერთობებში საზოგადოების წევრებს შორის იყო აღიარებული და მუდმივად განიცდიდა შინაარსის ცვლილებას. ამდენად, შესაძლებელია ნორმის თანამედროვე, განსხვავებული ინტერპრეტაცია.¹⁵ უღირს მემკვიდრედ აღიარების ნორმის პირველი ნაწილი მიუთითებს მემკვიდრის სხვადასხვა მოქმედებაზე, რომლებმაც სამემკვიდრეო შეღავათები და უპირატესობები შექმნა მემკვიდრის ან მისი ახლობელი პირების მიმართ, ეს ეხება მემკვიდრეობის ორივე სახეს. ნორმის მეორე ნახევარი კი მონადერძის მიერ ანდერძში გამოთქმული ნება-სურვილის საწინააღმდეგო განზრახი დანაშაულის ან სხვა ამორალური საქციელის ჩადენას ეხება. ასეთ შემთხვევაში, პირი შეიძლება უშუალოდ თავის სასარგებლოდ არ მოქმედებდეს, მაგრამ ხელს უშლიდეს მამკვიდრებელს თავისი უკანასკნელი სურვილის განხორციელებაში. იგულისხმება, რომ მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევა ხდება იმ მამკვიდრებელთან ურთიერთობაში, რომლის მიმართაც ჩაიდინა მან უღირსი საქციელი.¹⁶

უღირს მემკვიდრედ აღიარებისათვის აუცილებელია შემდეგი წინაპირობების არსებობა:

ქმედება უნდა იყოს განზრახი. მემკვიდრის გაუფრთხილებელი ქმედება, რომელმაც გამოიწვია მამკვიდრებლის სიკვდილი, არ წარმოადგენს მემკვიდრეობის მიღების დაბრკოლებას.¹⁷ უღირს მემკვიდრეებად არ შეიძლება აღიარებულ იქნენ პირები, რომლებმაც ჩაიდინეს საზოგადოებრივად საშიში ქმედება შეურაცხად მდგომარეობაში, რადგან მათ არ შეეძლოთ გაეცნობიერებინათ თავისი ქმედება და ეხელმძღვანელათ მისთვის. ასევე, 14 წლამდე არასრულწლოვნებისა და მხარდაჭერის მიმღებ (ფარგლების გათვალისწინებით) პირთა ქმედებები არ შეიძლება ჩაითვალოს მემკვიდრეობის ჩამორთმევის წინაპირობად და ეს შესაძლებელია იმით აიხსნას, რომ მითითებულმა პირებმა, მართალია, ჩაიდინეს მორალურად გასაკიცხი საქციელი, მაგრამ არ ითვლებიან დამნაშავეებად.¹⁸

ქმედებები უნდა იყოს მართლსაწინააღმდეგო, უმოქმედობაც შეიძლება ჩაითვალოს უღირს მემკვიდრედ ცნობის წინაპირობად.¹⁹ უღირს მემკვიდრედ ცნობაზე არ მოქმედებს მართლსაწინააღმდეგო ქმედების დამთავრების ფაქტი, რასაც მონაშობს ფორმულირება - „ხელი შეუწყვეს ან შეეცადნენ, ხელი შეეწყოს“ პირის უღირს მემკვიდრედ ცნობისათვის. მოქმედების მოტივს მნიშვნელობა არ აქვს. მართლსაწინააღმდეგო ქმედებებმა ხელი უნდა შეუწყოს, ე.ი. გამოიწვიოს უღირსი

¹⁴ ბიოლინგი პ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 4, 2003, 516.

¹⁵ BVerfGE, Urteil vom 15. Januar 1958, Band 7, 215, <<http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv007198.html> №208>, [12.03.2019].

¹⁶ შენგელია რ., შენგელია ე., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2011, 24.

¹⁷ ჩიკვაშვილი შ., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2000, 26.

¹⁸ Сергеев А. П., Толстой Ю. К., Гражданское право, М., 2006, 641.

¹⁹ იქვე, 640.

მემკვიდრის ან სხვა პირების მემკვიდრეობის მისაღებად მოწვევა, ასევე, მისი ან სხვა პირების კუთვნილი წილების გაზრდა.²⁰

ქმედებები მიმართული უნდა იყოს მამკვიდრებლის ანდერძში გამოთქმული უკანასკნელი ნების წინააღმდეგ. აქაც შესაბამისი შედეგების დადგომა არ არის აუცილებელი, მნიშვნელოვანია მხოლოდ ქმედების მიმართულება. განსხვავებულ უნდა იქნეს მოქმედებები, რომლებიც მიმართულია მამკვიდრებლის მიერ ანდერძში გამოხატული უკანასკნელი ნება-სურვილის წინააღმდეგ და მოქმედებები, რომლებიც არღვევს ანდერძის შედგენის თავისუფლების პრინციპს. პირველი შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ ანდერძის შედგენის შემდეგ, მათ მიეკუთვნება იძულება ანდერძის შესაცვლელად ან უარის თქმა სამკვიდროს მიღებაზე უღირსი მემკვიდრის სასარგებლოდ. ანდერძის თავისუფლებას არღვევს ქმედება, რამაც გამოიწვია ანდერძის შედგენაში ხელის შეშლა,²¹ მონდერძის ნების დამახინჯება ან არასწორად ჩამოყალიბება, ანდერძის შედგენის იძულება ან ანდერძის მოტყუებით შედგენა.²² უღირს მემკვიდრედ აღიარების წინაპირობაა, როცა მემკვიდრეს მამკვიდრებელი მიჰყავს იმ მდგომარეობაში, რომ ეს უკანასკნელი სიკვდილამდე ვერ შეძლებს ანდერძის შედგენას ან შეცვლას, ასევე, თუ პირი მამკვიდრებელს ისეთ ფაქტებს უმაღავს, რომელთა ცოდნის შემთხვევაში იგი სხვაგვარად გადაწყვეტდა მემკვიდრეობის საკითხს.²³ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებები, მიმართული ანდერძში გამოთქმული მამკვიდრებლის ნების განხორციელების წინააღმდეგ, შეიძლება გამოიხატოს ნამდვილი ანდერძის დამალვით, მამკვიდრებლის იძულებით კონკრეტული პირის სასარგებლოდ ანდერძის ან საანდერძო დანაკისრის შედგენაში, ანდერძის მიერ მემკვიდრის იძულებით, უარი თქვას მემკვიდრეობის მიღებაზე ან საანდერძო დანაკისრის მიღების იძულებით, უარი თქვას საანდერძო დანაკისრის მიღებაზე.

ქმედების მიზანი, რაც ნიშნავს, რომ მემკვიდრე თავისი მოქმედებით ხელს უწყობს ან ცდილობს ხელი შეუწყოს თავისი ან ახლობელი პირების მოწვევას მემკვიდრეობად ან სამკვიდროში წილის გაზრდას. ჩადენილი ქმედების მოტივი საკმაოდ მკვეთრად ვლინდება ნორმის მიზნებიდან გამომდინარე. მართლსაწინააღმდეგო ქმედებები მემკვიდრის მიერ სრულდება იმის გამო, რომ სამკვიდრო ქონებას ეწიოს ის ბედი, რომელიც ამ მოქმედების ჩამდენი პირების ინტერესებს შეესაბამება და ყველა შემთხვევაში მისთვის სასარგებლოა. მამკვიდრებლის მკვლევლობა ეჭვიანობის ნიშანად ან ხულიგნური ქვენაგრძნობით, უთანაბრდება ანგარებით ჩადენილ მკვლევლობას, ინვესტს მემკვიდრეობის გახსნას და, შესაბამისად, უღირსი მემკვიდრის მემკვიდრეობის მისაღებად მოწვევას.²⁴ ამასთან, პირი უნდა ჩაითვალოს უღირს მემკვიდრედ მიუხედავად იმისა, ჩაიდინა თუ არა მან მართლსაწინააღმდეგო ქმედება საკუთარი ან სხვა მემკვიდრის ინტერესების გამო. თავად ის მემკვიდრე, ვის ინტერესებშიც იყო უღირსი მემკვიდრის მიერ ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, არ კარგავს მემკვიდრეობის უფლებას. არსებობს მოსაზრება, რომ: მემკვიდრეობა შეიძლება ჩამოერთვას არა მხოლოდ იმ მემკვიდრეს, რომელმაც განზრახ მართლსაწინააღმდეგო მოქმედება

²⁰ *Сергеев А. П., Толстой Ю. К., Елисеев И. В., Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный), часть третья, М., 2002, 23.*

²¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 12 დეკემბრის განჩინება საქმეზე: № 3კ/623-01.

²² *Сергеев А. П., Толстой Ю. К., Елисеев И. В., Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный), часть третья, М., 2002, 23.*

²³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2002 წლის 27 მარტის განჩინება საქმეზე: № 3კ/1212-01.

²⁴ *Сергеев А. П., Толстой Ю. К., Елисеев И. В., Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный), часть третья, М., 2002, 23.*

ჩაიდინა მამკვიდრებლის წინააღმდეგ მესამე პირის ინტერესებისათვის, არამედ თვით ამ მესამე პირსაც, რათა არ იქნეს დაშვებული იმ სამემკვიდრეო უფლებების დაცვა, რომელთა წარმოშობაც დაფუძნებულია ამა თუ იმ ხარისხის სამართალდარღვევაზე, მიუხედავად იმისა, რომ ამ უფლებებზე პრეტენდენტ პირს არ ჰქონდა არავითარი კავშირი და დამოკიდებულება აღნიშნულ სამართალდარღვევასთან.²⁵ უღირსი მემკვიდრის ქმედება, რომელმაც სხვა მემკვიდრეს სამართლებრივი სარგებელი – მემკვიდრეობის მიღება მოუტანა, ამ მემკვიდრის პასუხისმგებლობის ტვირთი არ უნდა იყოს, მან არ უნდა აგოს პასუხი სხვისი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისათვის. მემკვიდრეობის ჩამორთმევის გარემოებების უსაფუძვლოდ გაფართოებამ შესაძლოა უსამართლო შედეგები წარმოშვას კეთილსინდისიერი მემკვიდრის მიმართ.

უღირს მემკვიდრედ ცნობის წინაპირობად სასამართლო პრაქტიკა მიიჩნევს მემკვიდრის მოქმედებათა მიმართულებას – მამკვიდრებლის უკანასკნელი ნების ან ანდერძში გამოთქმული უკანასკნელი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ. უღირსმა მემკვიდრემ უნდა გააცნობიეროს თავისი მოქმედების მიმართულება განსაზღვრული შედეგის მიმართ. მამკვიდრებელსა და მემკვიდრეს შორის კონფლიქტი და სიტყვიერი შეურაცხყოფა არ აფუძნებს მემკვიდრეობის ჩამორთმევის წინაპირობას.²⁶ საქმეზე²⁷, რომელშიც მემკვიდრეობის ჩამორთმევის კონკრეტულ დავაზე სასამართლომ განმარტა, რომ მემკვიდრე, რომელსაც მამკვიდრებლის გარდაცვალებამდე წლების განმავლობაში არ ჰქონდა მასთან ურთიერთობა, უკანასკნელი ნების განხორციელებაში ხელს მას ვერ შეუშლიდა. ამდენად, მამკვიდრებელმა თავისუფლად განახორციელა უკანასკნელი ნება და შეადგინა ანდერძი, რომლითაც ქონება დაუტოვა მოპასუხე მემკვიდრეს. მართალია, დადგინდა მემკვიდრის მხრიდან მამკვიდრებლისა და მისი გვარის „ცუდად მოხსენიება“, თუმცა, სასამართლოს შეფასებით, მიხედვად იმისა, რომ აღნიშნული, საზოგადოდ, მიუღებელი და უღირსი საქციელია, ეს მოქმედება არ შეიძლება ჩაითვალოს მოანდერძის მიერ ანდერძში გამოთქმული უკანასკნელი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ.²⁸ ხოლო თუ მამკვიდრებელს ანდერძი საერთოდ არ შეუდგენია, მემკვიდრე ანდერძში გამოთქმული უკანასკნელი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ მოქმედებას საერთოდ ვერ ჩაიდენდა.²⁹ მამკვიდრებელსა და მემკვიდრეს შორის არსებული კონფლიქტი არ წარმოადგენს მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის წინაპირობას³⁰ და განეკუთვნება სხვა სამართლებრივ სივრცეს.³¹ მემკვიდრის მიერ ჩადენილი ქურდობა მამკვიდრებლის ქონებაზე, მართალია, არ არის მიმართული სამკვიდროში მისი წილის გაზრდისკენ, რაც პირდაპირი მნიშვნელობით არ არის უღირს მემკვიდრედ ცნობის წინაპირობა, თუმცა არის ამორალური საქციელი მიმართული მამკვიდრებლის მიმართ, რამაც გამოიწვია მემკვიდრისათვის სარგებლის მიღება ჯერ კიდევ მამკვიდრებლის სიცოცხლეში.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 726-ე და 729-ე მუხლები მემკვიდრეობის ჩამორთმევის სავალდებულო და ფაკულტატიურ საფუძვლებს განიხილავს. საფრანგეთის სკ-ის 726-ე მუხლი განი-

²⁵ Шилохвост О. Ю., Наследование по закону в российском гражданском праве, Норма, М., 2006, 333.

²⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2005 წლის 15 სექტემბრის განჩინება საქმეზე: №ას-201-521-05.

²⁷ იქვე.

²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 20 ივნისის განჩინება საქმეზე: № ას-786-840-2011.

²⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2012 წლის 25 ივნისის განჩინება საქმეზე: № ას-786-739-2012.

³⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 20 დეკემბრის განჩინება საქმეზე: № ას-922-869-2010.

³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 20 სექტემბრის განჩინება საქმეზე: ას-347-330-2013,

ხილავს მემკვიდრეობის ჩამორთმევას იმ მემკვიდრეებისათვის, რომლებიც მსჯავრდებულნი არიან მამკვიდრებლის მკვლელობის ან მკვლელობისკენ მიმართული მძიმე დანაშაულისათვის მცდელობისკენ³². ასევე, შესაძლებელია, სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე მემკვიდრეს ჩამოერთვას მემკვიდრეობა, თუ იგი მსჯავრდებულია ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის მამკვიდრებლის მკვლელობის ან მკვლელობის მცდელობისათვის, მამკვიდრებლის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულისათვის.³³

სავალდებულო წილის ჩამორთმევის საფუძველები ამომწურავად არის ჩამოთვლილი გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 2333-ე პარაგრაფში და სხვა შემთხვევები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ანალოგიის წესით³⁴. გერმანიის სკ-ის 2333-ე მუხლის თანახმად, მამკვიდრებელს შეუძლია ჩამოართვას შთამომავალს სავალდებულო წილი: 1. თუ ეს უკანასკნელი ხელყოფს მამკვიდრებლის, მისი მეუღლის ან სხვა შთამომავლის სიცოცხლეს. 2. თუ შთამომავალს შეერაცხება მამკვიდრებლისადმი ან მისი მეუღლისადმი განზრახი ფიზიკური სასტიკი მოპყრობა (*Misshandlung*), თუმცა, მეუღლისადმი სასტიკი მოპყრობის შემთხვევაში, – მხოლოდ იმ პირობით, რომ შთამომავალი წარმოადგენს მეუღლის შთამომავალს. 3. თუ შთამომავალი ბოროტად არღვევს მასზე მამკვიდრებლის წინაშე არსებულ კანონით დაკისრებულ რჩენის ვალდებულებას, 4. თუ შთამომავალი მამკვიდრებლის წინაშე განზრახ ჩაიდენს სისხლის სამართლის დანაშაულს, რაც ითვისისწინებს თავისუფლების აღკვეთას მინიმუმ ერთ წლამდე, რის გამოც მამკვიდრებელს არ შეიძლება მოეთხოვოს მემკვიდრისთვის სამკვიდრო წილის დატოვება.³⁵

გერმანული დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა ხანგრძლივი დროის განმავლობაში „უღირსი“ მემკვიდრისათვის სავალდებულო წილის ჩამორთმევას მხოლოდ იმ შემთხვევებში უშვებდა, როდესაც მემკვიდრე ბრალეულად მოქმედებდა.³⁶ ეს მიდგომა შეიცვალა ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს 2005 წელს მიღებული გადაწყვეტილებით.³⁷ საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, სავალდებულო წილის არსებობა ემსახურება ოჯახის განსაკუთრებულ დაცვას. სავალდებულო წილის ჩამორთმევა არ არის დამოკიდებული ბრალეულობაზე, მაშინ როცა – როგორც განსახილველ შემთხვევაში – სავალდებულო წილის უფლების მქონე პირი რამდენიმე წლის განმავლობაში მძიმე დანაშაულს ჩადიოდა მამკვიდრებლის მიმართ (თავს ესხმოდა და ფიზიკურად უსწორდებოდა მას) და ამით ხელს უშლიდა ოჯახური კავშირის შენარჩუნებას. სასამართლომ, ჩამოართვა რა მემკვიდრეს სავალდებულო წილი, მიუთითა, რომ კანონმდებლობიდან ცალ-

³² Code civil, Version consolidée au 12 juillet 2014, <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>> [16.04.2019].

³³ იქვე.

³⁴ *Palandt O.*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73 Aufl., 2014, §2333, Rn.2. შეად, BGH NJW 74, 1084.

³⁵ გსკ-ის 2333-ე პარაგრაფი.

³⁶ შეად. OLG Düsseldorf, NJW 1968, 944, 945; OLG Hamburg, NJW 1988, 977, 978; Palandt O., Edenhofer W., BGB, 64. Aufl., 2005, § 2333 Rn. 2.

³⁷ BVerfG, Beschluss vom 19.04.2005 - 1 BvR 1644/00, openJur 2010, 3199. საქმის ფაბულა მდგომარეობს შემდეგში: მემკვიდრე და მამკვიდრებელი ცხოვრობდნენ შიზოფრენიული ფსიქოზით დაავადებულ შვილთან ერთად. გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე, ფსიქიკურად დაავადებული შვილი რამდენჯერმე თავს დაესხა დედას და ფიზიკურად გაუსწორდა. ერთ-ერთი მძიმე თავდასხმის შემდეგ დედამ 20.01.1994 წ. შეადგინა ახალი ანდერძი, რომლითაც მოძალადე შვილს ჩამოართვა მემკვიდრეობის უფლება. ახალი ანდერძის შედგენიდან 1 თვეში ფსიქიკურად ავადმყოფმა შვილმა მოკლა დედა. მკვლელობის შემდეგ შვილი სასამართლომ გაამწესა ფსიქიატრიულ კლინიკაში ექსპერტის დასკვნის საფუძველზე, სადაც აღნიშნული იყო, რომ მკვლელობის ჩამდენს თუმცა კი ჰქონდა შეცნობილი თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, მაგრამ ქმედების ჩადენისას იგი იყო ფსიქიკურად ავად და იმყოფებოდა სულიერი აშლილობის მდგომარეობაში, რის გამოც მოკლებული იყო შესაძლებლობას, ემოქმედა გაცნობიერებულად.

სახად არ გამომდინარეობს კანონმდებლის ნება, სავალდებულო წილის ჩამორთმევას საფუძვლად დადებოდა ბრალეული მოქმედება.³⁸

გერმანიის სკ სავალდებულო წილის ჩამორთმევისათვის ითვალისწინებდა მამკვიდრებლის ან მისი მეუღლისათვის განზრახ ფიზიკური დაზიანების მიყენებას.³⁹ აღნიშნული ნორმა სასამართლო პრაქტიკაში იმგვარად განიმარტებოდა, რომ მხოლოდ მძიმე დარღვევა იწვევდა სავალდებულო წილის ჩამორთმევას, ე.ი. დარღვევა იმდენად მძიმე უნდა ყოფილიყო, რომ მემკვიდრე-მამკვიდრებელს შორის ურთიერთობა მნიშვნელოვნად ფუჭდებოდა და მამკვიდრებლის დამცირებას იწვევდა. სასამართლომ შემდგომ უარი თქვა კანონით გაუთვალისწინებელ განუსაზღვრელ, ზოგადსამართლებრივ ცნებებზე – როგორცაა მამკვიდრებელსა და მემკვიდრეს შორის ურთიერთობის მნიშვნელოვანი გაუარესება, მამკვიდრებლის მიმართ უპატივცემულობა და განმარტა, რომ სავალდებულო წილის ჩამორთმევას იწვევს მემკვიდრის მხოლოდ ისეთი ქცევა, რომლის მეშვეობით მამკვიდრებლისათვის სულიერი ტკივილის მიყენება გავლენას ახდენს მის ფიზიკურ მდგომარეობაზე. მხოლოდ სასონარკვეთა, სიბრაზე, დარდი და მწუხარება ვერ გახდება ჩამორთმევის საფუძველი. სასამართლომ აქვე განმარტა: „სულიერი სასტიკი მოპყრობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება გახდეს სავალდებულო წილის ჩამორთმევის საფუძველი, თუ ამან მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა (ან მიაყენებს) მამკვიდრებლის ფიზიკურ ჯანმრთელობას“.⁴⁰

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ორი სხვადასხვა პერიოდის გადაწყვეტილებით, სხვადასხვაგვარი განმარტებები მემკვიდრის მიერ მამკვიდრებლის განზრახ მკვლელობის ჩადენისათვის მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის საკითხთან მიმართებით. მაგალითად, მემკვიდრემ ჩაიდინა განზრახი დანაშაული – მამკვიდრებლის მკვლელობა, რის გამოც მიესაჯა 20 წლით თავისუფლების აღკვეთა. ჩადენილ დანაშაულს მოჰყვა მამკვიდრებლის გარდაცვალება, რამაც განაპირობა პირის მოწვევა მემკვიდრედ. აღნიშნული გარემოება კი, სასამართლოს შეფასებით, წარმოადგენს პირის უღირს მემკვიდრედ ცნობის საფუძველს.⁴¹ და, პირიქით, განაჩენით დგინდებოდა, რომ მემკვიდრემ მამკვიდრებლის მკვლელობა ჩაიდინა არა ანგარების, არამედ – შურისძიების მოტივით. ე.ი. დანაშაულის ჩადენისას მიზანს წარმოადგენდა არა სამკვიდროს მიღება ან მასში წილის გაზრდა, არამედ – შურისძიება, მამკვიდრებელს არ შეუდგენია ანდერძი და, ცხადია, ანდერძში გამოსატული ნება-სურვილის წინააღმდეგ მემკვიდრე ვერავითარ საქციელს ვერ ჩაიდენდა. აქედან გამომდინარე, მემკვიდრეს დანაშაული არ ჩაუდენია სამკვიდროს მიღების მიზნით, შესაბამისად, სასამართლოს დასკვნით, არ არსებობდა კანონით გათვალისწინებული უღირს მემკვიდრედ ცნობის საფუძველი.⁴²

სასამართლო პრაქტიკისა და უღის მემკვიდრედ აღიარების ნორმის სიტყვასიტყვითი განმარტების შესაბამისად, პირს, რომელმაც განზრახ მოკლა მამკვიდრებელი, უფლება აქვს ისარგებლოს აღნიშნული შემთხვევის შედეგად წარმოშობილი ანდერძითა თუ კანონით მემკვიდრეობით, თუ მის მიერ ჩადენილი დანაშაული არ არის დაკავშირებული სამკვიდროსთან. ასეთი დავების გადაწყვეტის დროს სასამართლომ გადაწყვეტილება უნდა დაასაბუთოს ანალოგიით (სსკ-ის მე-5 მუხლი)

³⁸ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 19. April 2005 - 1 BvR 1644/00 - Rn. 36 .

³⁹ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, 2333-ე პარაგრაფის მეორე ნაწილი, 01. 01. 2010.

⁴⁰ BGH, Urteil vom 25./26.10.1976 – IV ZR 109/74, NJW 1977, 339.

⁴¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2003 წლის 15 აპრილის განჩინება საქმეზე: № 3კ-1127-02.

⁴² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 31 მაისის განჩინება საქმეზე: № ას-266-251-2010.

სსკ-ის 98-ე II მუხლით, რომლის თანახმადაც, „თუ პირობის დადგომას არაკეთილსინდისიერად შეუწყო ხელი მხარემ, რომლისთვისაც პირობის დადგომა ხელსაყრელია, პირობა დამდგარად არ ჩაითვლება“. ეს ნორმა, თავის მხრივ, კეთილსინდისიერების ზოგადი პრინციპის გამოხატულებაა, რომელიც ასევე ჩამოყალიბებულია სსკ-ის 361-ე II მუხლში და ვრცელდება მთელ სამოქალაქო სამართალზე⁴³ იგი სამოქალაქო სამართალურთიერთობაში სოციალურ-ეთიკურ ღირებულებებს ამკვიდრებს⁴⁴ და შესაძლებლობას გვაძლევს, ნებისმიერი ურთიერთობა ამ კუთხით შევაფასოთ. ამასთან, კანონის ანალოგიით გამოყენებისას შესაძლებელია, მოსამართლემ, ცალკეული ვითარების გათვალისწინებით, სამართლის ნორმა გამოიყენოს ან არ გამოიყენოს ანალოგიით. ხოლო შესაბამისი (ნორმის ანალოგიით გამოყენების) გადაწყვეტილება მიზანშეწონილობასა თუ სამართლიანობას დაუქვემდებაროს.⁴⁵ კანონის ანალოგიით გამოყენების შეუძლებლობის შემთხვევაშიც კი, სსკ-ის მე-5 მუხლი პირდაპირ მიუთითებს სამართლის ზოგადი პრინციპებისა და სამართლიანობის, კეთილსინდისიერებისა და ზნეობის მოთხოვნების შესაბამისად მოქმედებაზე. მამკვიდრებლის განზრახ მკვლევლობისათვის მემკვიდრეობის ჩამორთმევის საკითხის გადაწყვეტისათვის სამართლის ანალოგიით გამოყენების დროსაც სასამართლო დაადგენს კეთილსინდისიერების პრინციპის შესაბამის და მისგან გამომდინარე ქცევის წესს. მით უმეტეს, რომ ეს პრინციპი თავის თავში არსებითად აერთიანებს როგორც სამართლის ზოგად, ანუ კონსტიტუციის ფასეულობებიდან გამომდინარე პრინციპებს, ისე სამართლიანობისა და „ზნეობის მოთხოვნის შესაბამისად“ მოქმედების ვალდებულებას.⁴⁶

სოციალური სამართალიანობის აღდგენის ძიებაში თბილისის სააპელაციო სასამართლომ დააკმაყოფილა სარჩელი მემკვიდრის უღირს მემკვიდრედ აღიარებასთან დაკავშირებით და მიუთითა ჩუქების სახელშეკრულებო ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმის ანალოგიით გამოყენებაზე. სასამართლოს განმარტებით, ჩუქებისა და უღირს მემკვიდრედ აღიარების ნორმების სისტემური ანალიზი იძლევა იმ დასკვნის საფუძველს, რომ კანონმდებლობა როგორც დასაჩუქრებულს, ასევე მემკვიდრეს უდგენს ქცევის მაღალ სტანდარტს, რომელთა განუხრელი დაცვის შემთხვევაში მათ აქვთ შესაძლებლობა, ისარგებლონ კანონით გათვალისწინებული იმ უფლებით, რომელსაც სამემკვიდრეო სამართალი და ჩუქების მომწესრიგებელი ნორმები ადგენს.⁴⁷ სააპელაციო სასამართლოს აღნიშნული დასკვნები სავსებით საფუძვლიანად არ გაიზიარა უზენაესმა სასამართლომ და განმარტა, რომ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები არ იძლეოდა იმ დასკვნის სამართლებრივ საფუძველს, რომ არსებულად ყოფილიყო მიჩნეული უღირს მემკვიდრედ აღიარების წინაპირობები. მემკვიდრის მიერ ჩადენილი ქმედება გამოიხატებოდა შემდეგში: ფარულად დაეუფლა და მართლსაწინააღმდეგოდ მიისაკუთრა მამკვიდრებლის მეუღლის კუთვნილი ოქროს ნივთები, რითაც დაზარალებულს მიაყენა მნიშვნელოვანი ზიანი. ამავე განაჩენით დადასტურებულია მოსარჩელის მიერ ჩადენილი დანაშაულის (მამკვიდრებლის მკვლელობის) დაფარვა, დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები კი, თუნდაც მისი გასაკიცხაობის არსებობის პირობებში, არ ამართლებს მის უღირს მემკვიდრედ მიჩნევის გამოყენების წინაპირობებს. სასამართლოს განმარტებით, არც სსკ-ის 529-ე I მუხლით ხელმძღვანელობაა გამართლებული, ვინაიდან ეს უკანასკნელი ნორმა სხვა მოწესრიგე-

⁴³ ბიოლინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, „ქართული სამართლის მიმოხილვა“ № 4, 2003, 516.

⁴⁴ Palandt O., Bürgerliches Gesetzbuch, 65. Aufl., 2006, §242, Rn.3.

⁴⁵ კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 95.

⁴⁶ იქვე.

⁴⁷ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2017 წლის 24 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №2ბ/5313-15.

ბის დადგენას ისახავს მიზნად, მოქცეულია ჩუქების სახელშეკრულებო ურთიერთობების ნაწილში და წარმოადგენს სპეციალური ურთიერთობის მარეგულირებელ დანაწესს, ხოლო სპეციალური ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ანალოგიით.⁴⁸

სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილენი ვალდებული არიან, კეთილსინდისიერად განახორციელონ თავიანთი უფლებები და მოვალეობანი.⁴⁹ მართალია, ნორმათა უმრავლესობა მასზე პირდაპირ არ უთითებს, მაგრამ მაინც მას ემყარება, ვინაიდან სამოქალაქო მართლმწესრიგი სწორედ ამ პრინციპზეა დაფუძნებული. კეთილსინდისიერი ქცევა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა ერთმანეთის უფლებებისადმი გულისხმიერებითა და პატივისცემით მოქმედებას გულისხმობს. კეთილსინდისიერების პრინციპის ძირითადი ფუნქცია სამართლიანი შედეგების დადგომა და, ამავე დროს, აშკარად უსამართლო შედეგის თავიდან აცილებაა, რაც პირდაპირ უკავშირდება სამოქალაქო ურთიერთობათა სტაბილურობასა და სიმყარეს.⁵⁰ მემკვიდრეობის სამართლებრივი სანქციური ნორმების ზოგადი ანალიზი, ავალდებულებს კერძო სამართლის სუბიექტებს, იმოქმედონ კეთილსინდისიერების ფარგლებში. თუ დაეუბრუნდებით კანონმდებლის სწრაფვას, სანქციების დაწესებით უზრუნველყოს სამართლიანობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპების რეალიზაცია მემკვიდრეობის სამართლებრივ ურთიერთობებში, მაშინ დაუშვებლად უნდა იქნეს აღიარებული საკუთარი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებიდან სამართლებრივი სიკეთის – სამკვიდრო ქონების მიღება. „საკუთარი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებიდან უშუალო სამართლებრივი სარგებლის მიღება ეხება რომის სამართლის პრინციპს *Expeptione doli specialis*, რომელსაც ანგლოამერიკულ სამართალში ეფუძნება *unclean hands* – ის (არასუფთა ხელები) შეცილება“.⁵¹ მნიშვნელოვანია ის, რომ პირობის დადგომაზე ინდივიდს არაკეთილსინდისიერი ზემოქმედება არ უნდა შეეძლოს, რაც თავისთავად გათვალისწინებულია და დაუშვებლად ცხადდება სსკ-ის 98-ე მუხლით.⁵²

მემკვიდრეს, რომლის განზრახ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებამ გამოიწვია მამკვიდრებლის გარდაცვალება, არ უნდა მიენიჭოს მემკვიდრეობის მიღების უფლება მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი ქმედების მოტივი უშუალოდ სამკვიდროს მიღებისკენ არ იყო მიმართული, თუმცა მან კარგად იცოდა, რომ ამგვარი ქმედებით დადგებოდა გარდაუვალი სარგებლის – მამკვიდრებლის გარდაცვალებისა და მემკვიდრეობის მიღების შესაძლებლობა. „განმარტების მეთოდიკიდან გამომდინარე, ამ შედეგს ვაღწევთ ასევე ე.წ. „მით უმეტეს დასკვნის“ სახითაც. ე.ი. *Argumentum a fortiori – (arg a maiore ad minus od a minore ad maius* - დიდიდან მცირეზე და მცირედან დიდზე) განმარტების მეთოდის გამოყენებისას მოქმედებს „მით უმეტეს“ პრინციპი: თუ T 1 მამკვიდრებლის რჩენის ვალდებულების ზნეობრივი ნორმების დარღვევის, მისი ნების საპირისპირო მართლსაწინააღმდეგო ქმედების დროს დგება კონკრეტული სამართლებრივი შედეგი – სამკვიდროს მიღების უფლების ჩამორთმევა, მაშინ მით უმეტეს დადგება იგი შედარებით მძიმე მართლსაწინააღმდეგო შემადგენლობის არსებობისას, ვინაიდან კანონის მიზანი მეორე შემთხვევაში უფრო ძლიერად არის გამოკვეთილი. მაგალითად, ექსპროპრიაციისას ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების გავრცელება საკუთრების უფლების

⁴⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 15 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1101-1021-2017.

⁴⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მე-8 მუხლი.

⁵⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 12 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: № ას-1224-1076-2010

⁵¹ ბიოლინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 4, 2003, 516-517.

⁵² კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 397.

მართლსაწინააღმდეგო ჩამორთმევის შემთხვევებზე.⁵³

ქართული სასამართლო პრაქტიკა და არსებული ნორმის შინაარსი უარს აცხადებს მამკვიდრების სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის ხელყოფისათვის მემკვიდრეობის ჩამორთმევის შესაძლებლობაზე. ამიტომ ამ საკითხის სწორად რეგულაცია მთლიანად სამოსამართლეო სამართლის განვითარებასა და ჩამოყალიბებაზეა დამოკიდებული. სწორი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბების მიზნით, საკითხი იმ პირის უღირს მემკვიდრედ ცნობის შესახებ, რომელმაც ჩაიდინა მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, უნდა შეფასდეს განსაკუთრებულად. შესაბამისად, თუ არ იქნება გამოყენებული კანონის ანალოგია და ნორმის ფართოდ განმარტება ზემოგანხილული მნიშვნელობით, მემკვიდრეობის ჩამორთმევის სანქციური სსკ 1310-ე მუხლის სიტყვასიტყვით ინტერპრეტაციას აშკარად არათანაბარი მოპყრობიდან გამომდინარე კურიოზულ საკანონმდებლო ხარვეზამდე მივყავართ.

„სამართლის ნორმის ანალოგიით გამოყენება გულისხმობს ამ ნორმის განზოგადებას, რომელიც მიიღწევა შეფასებით: ნორმის შინაარსით დგინდება, რომ განსხვავება კანონით მოწესრიგებულ და მოუწესრიგებელ შემთხვევებს შორის ის მნიშვნელოვანი მიზეზი არ არის, რომელიც გაამართლებდა მათ განსხვავებულად გადაწყვეტას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სამართლის ნორმის საერთო ზოგადი ნიშნები საკმარისი უნდა იყოს სამართლებრივის შედეგის გამოყენების დასასაბუთებლად. ამით დასტურდება ის, რომ სამართლის ნორმის ანალოგიით შეფარდება თანასწორობის პრინციპის გამოყენების ერთ-ერთი გამოხატულებაა. სამართალში თანაბარი მოპყრობა და ერთნაირი შეფასება ყოველთვის ნიშნავს არსებული უთანასწორობის კონკრეტული სამართლებრივი შეხედულების ქვეშ აბსტრაგირებას“.⁵⁴

მაშასადამე, კანონით გათვალისწინებული იურიდიული შედეგი უნდა გავრცელდეს უფრო დიდი მნიშვნელობის მქონე ურთიერთობებზეც და მემკვიდრე, რომლის განზრახ მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შედეგად გარდაიცვალა მამკვიდრებელი ან მისი ოჯახის წევრი, ცნობილი უნდა იქნეს უღირს მემკვიდრედ, მიუხედავად დანაშაულის მოტივებისა. „კანონით დაცული უნდა იყოს არა მარტო სიცოცხლე, არამედ სიცოცხლის უფლება“.⁵⁵ სიცოცხლე ადამიანის ხელშეუვალი უფლებაა და მას იცავს კანონი.⁵⁶ იგი არა მარტო თავისთავადი სიკეთეა, არამედ სხვა ადამიანური ღირსებების განმსაზღვრელიც. სიცოცხლის გარეშე არ არსებობს თავისუფლება, ადამიანის სულიერი, გონებრივი კულტურული განვითარება თუ ადამიანური ბედნიერება. სიცოცხლის უფლება ადამიანის ბუნებრივ არსებობას იცავს და ამით ქმნის წინაპირობას სხვა ადამიანური სიკეთეებით სარგებლობისა⁵⁷.

დაუშვებლად უნდა იქნეს მიჩნეული მემკვიდრის მიერ საკუთარი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებიდან გამომდინარე სამართლებრივი სიკეთის – სამკვიდრო ქონების - საკუთრებაში მიღების შესაძლებლობა. თანასწორობისა და მიზანშეწონილობის პრინციპიდან გამომდინარე, დაშვებულ უნდა იქნეს უღირს მემკვიდრედ აღიარებისათვის სამართლის ნორმის ანალოგიის გამოყენება თუ არსებული ნორმის ტელეოლოგიური განმარტება. აღნიშნული იქნება ერთგულეა კანონმდებლის სწრაფვისა და სულისკვეთებისა, სანქციების დანესებით უზრუნველყოს მემკვიდრეობითსამართლებრივ ურთიერთობებში სამართლიანობის, კეთილსინდისიერების პრინციპების დამკვიდრება,

⁵³ *Palandt O.*, BGB, 73 Aufl., 2014, Rn.51.

⁵⁴ *Radbruch G.*, Rechtsphilosophie, 3. Auflage, 1932, §§ 49.

⁵⁵ *Fawcett J.F.C.*, The Application of the European Convention on Human Rights, Oxford, 1987, 37.

⁵⁶ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 15.

⁵⁷ *გოცირიძე ე.*, საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თბ., 2013, 72.

რომელიც შესაძლებელია იქცეს სამართლის შემდგომი განვითარების მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად.⁵⁸ ამ კატეგორიის საქმეთა განხილვის დროს“ კანონში არსებული ხარვეზის ამოვსება შეადგენს მოსამართლის ამოცანას. კანონის ანალოგიის ნორმის ინტერპრეტაციის საფუძველზე ის პრაქტიკულად ახალ ნორმას ქმნის, რომელიც სამართლის განვითარებისათვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საფუძველია. ამიტომ კანონის განმარტების თანამედროვე თეორიები პრაქტიკულად სასამართლო პრაქტიკის საფუძველზე შექმნილი სამართლის განვითარების თეორიებია.⁵⁹ ამდენად, „კანონის ხარვეზმა კი არ უნდა შეგვაშინოს, როგორც ეს ხშირად ქართველ მოსამართლეებს ემართებათ, არამედ უნდა უბიძგოს მას ახალი ნორმის შექმნისაკენ. ოღონდ ეს ნორმა უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციურ საფუძველებს და მოცემული კანონის სულისკვეთებას“. ⁶⁰ სამართლიანობის მიღწევის გარდა, სამართლის ამოცანაა, უზრუნველყოს სამართლებრივი უსაფრთხოება და ინტერესთა ოპტიმალური და მიზანშეწონილი დაკმაყოფილება. აღნიშნული მიზანი გათვალისწინებულ უნდა იქნეს კანონის ინტერპრეტაციისა და განვრცობის პროცესში. სამართლის ფუნქცია, რომ პრობლემები სამართლიანად გადაწყვიტოს, არა მხოლოდ ინტერპრეტაციის გზით ხორციელდება, არამედ, ამავე დროს, წარმოადგენს კანონის განვრცობის საჭიროების შემონიშნებას.⁶¹ გარდა ამისა, კანონის ინტერპრეტაცია უნდა იცავდეს „სამართლის ერთიანობის“ პრინციპს, კერძოდ, ცალკეული ნორმების ინტერპრეტაციისას აცილებულ უნდა იქნეს ლოგიკური შეუსაბამოებები და, სხვადასხვა ნორმის განსხვავებულ მიზნებს შორის კონფლიქტის არსებობის შემთხვევაში, წინააღმდეგობა სამართლიანად დაბალანსდეს.⁶²

3. სავალდებულო წილის ჩამორთმევა და შემცირება საანდერძო განკარგულებით

მამკვიდრებელს სიცოცხლეშივე შეუძლია შთამომავლობისთვის მემკვიდრეობის ჩამორთმევა ორგვარი საანდერძო განკარგულებით: პირველი, საერთოდ არ მოიხსენიოს მემკვიდრე ანდერძში და მეორე, პირდაპირი საანდერძო განკარგულებით ჩამოართვას მემკვიდრეობა. პირი, რომელსაც ანდერძის პირდაპირი მითითებით ჩამოერთვა მემკვიდრეობა, ვერც კანონით მემკვიდრე იქნება ქონების იმ ნაწილზე, რომელიც ანდერძში არ შესულა, ასევე მაშინაც, როცა ანდერძით მემკვიდრეებმა უარი თქვეს სამკვიდროს მიღებაზე.⁶³ როგორც ერთ, ასევე მეორე შემთხვევაში სავალდებულო მემკვიდრე ინარჩუნებს სავალდებულო წილის მიღების უფლებას. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა სსკ-ის 1354-ე მუხლის განმარტება, თუ რა ქონებაზე იქნება და იქნება თუ არა, საერთოდ, პირველი რიგის მემკვიდრე სავალდებულო მემკვიდრე. აღნიშნული დასკვნის საფუძველს იძლევა სსკ-ის 1354-ე და 1371-ე მუხლების ურთიერთკავშირში განმარტება, მამკვიდრებლის შვილებს, მშობლებსა და მეუღლეს, ანდერძის შინაარსის მიუხედავად, ეკუთვნით სავალდებულო წილი მიუხედავად იმისა, რომ მამკვიდრებელმა ანდერძში პირდაპირი მითითებით ჩამოართვა პირველი რიგის მემკვიდრეს სამკვიდროს მიღების უფლება. ამდენად, მიუხედავად ანდერძის შინაარსისა, ამგვარი მემკვიდრე მაინც მიიღებს სავალდებულო წილს როგორც ანდერძში მოხსენიებული, ისე მის

⁵⁸ *კერესელიძე დ.*, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 94.

⁵⁹ *Staudinger J von.*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Buch 1, 15 Aufl., Rn. 124.

⁶⁰ *ჭანტურია ლ.*, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997, 121.

⁶¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 14 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №აპს-178-167-2017.

⁶² *ციპელიუსი რ.*, იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მე-10 გადამუშავებული გამოცემა, GIZ, თბ., 2009, 53.

⁶³ სსკ-ის 1354-ე მუხლი.

მიღმა არსებული ქონებიდან. აქედან დავტოვოთ და რომელზედაც გაიხსნა კანონისმიერი მემკვიდრეობა, თუმცა იგი ვერ იქნება ამგვარი საანდერძო განკარგულების დროს კანონისმიერი მემკვიდრე და მხოლოდ სავალდებულო წილის მემკვიდრედ რჩება.

ანდერძით მემკვიდრეობაჩამორთმეული მემკვიდრე რომ სავალდებულო წილის მემკვიდრედ მაინც რჩება, ამაზე პირდაპირ მიუთითებს სსკ-ის 1381-ე მუხლის მეორე ნაწილიც, რომლის თანახმად, სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა შეიძლება მამკვიდრებლის მიერ ჯერ კიდევ მის სიცოცხლეში სასამართლოსათვის მიმართვის გზით. ამდენად, მამკვიდრებელმა მხოლოდ სასამართლოს მეშვეობით, და არა საანდერძო განკარგულებით, შეიძლება ჩამოართვას მემკვიდრეს სავალდებულო წილი 1381-ე მუხლის დანაწესით გათვალისწინებული წინაპირობების არსებობის დადასტურების შემთხვევაში.⁶⁴

მამკვიდრებელი, რომელიც მიიღებს მემკვიდრის პატიების გადაწყვეტილებას, იგი აშკარა და პირდაპირი ფორმით უნდა გადმოსცეს ანდერძში. აქ საქმე გვაქვს ისეთ შემთხვევასთან, როცა მამკვიდრებელმა იცის, რომ მემკვიდრე მისი საქციელის გამო იმსახურებს სამკვიდროს მიღების უფლების ჩამორთმევას, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მიიჩნევს მას თავის მემკვიდრედ.⁶⁵ ანდერძი შესაძლოა შედგენილი იყოს სხვა მემკვიდრის სასარგებლოდაც, მაგრამ მასში ფორმირებული უნდა იყოს მამკვიდრებლის მკაფიო, დამაჯერებელი ნება უღირსი მემკვიდრის პატიებისა, ასეთ დროს სავალდებულო წილჩამორთმეული მემკვიდრე მოიწვევა სავალდებულო წილის მისაღებად. მართალია, კანონი მიუთითებს პატიების ანდერძით გადმოცემაზე, თუმცა იგივე უნდა ითქვას ნებისმიერი სხვა ფორმით გადმოცემული მამკვიდრებლის ნების ფორმულირების მქონე წერილობით დოკუმენტზე, რომლიდანაც ცალსახად ვლინდება მამკვიდრებლის ურყევი სურვილი მემკვიდრის პატიებაზე.

მამკვიდრებელს შეუძლია შეადგინოს ანდერძი და, მიუხედავად სავალდებულო წილის მემკვიდრეობის ჩამორთმევის სასამართლო გადაწყვეტილებისა, სავალდებულო მემკვიდრეს უანდერძოს წილი სამკვიდროდან, რომელიც მის სავალდებულო წილზე ნაკლებია. სავალდებულო წილის მიღების უფლება ზოგადად წარმოიშობა მაშინ, როცა მემკვიდრეს ანდერძით მთლიანად ან ნაწილობრივ ჩამოერთმევა მემკვიდრეობის უფლება. ამასთან, კანონმდებლობა ითვალისწინებს სავალდებულო წილისა და ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის თანხვედრას, კერძოდ: თუ სავალდებულო წილის მიღების უფლების მქონე პირს ეანდერძა ქონება, რომელიც იმ წილის ნახევარზე ნაკლებია, რომელსაც იგი კანონით მემკვიდრეობისას მიიღებდა, მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს ის წილი, რომლითაც ანდერძით მიღებული მისი წილი ნაკლებია იმ წილის ნახევარზე, რასაც კანონით მემკვიდრეობისას მიიღებდა.⁶⁶ შესაბამისად, სავალდებულო მემკვიდრე იღებს სავალდებულო წილს და იგი, ამავედროულად, ანდერძისმიერი მემკვიდრეცაა. სსკ-ის 1379-ე მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარე, სწორედ მოსარჩელის, სავალდებულო მემკვიდრის, მტკიცების საგანს წარმოადგენდა, რომ ნაანდერძევი ქონება იმ წილის ნახევარზე ნაკლებია, რომელსაც კანონით მემკვიდრეობისას მიიღებდა.⁶⁷ თუ მამკვიდრებელი სასამართლო გადაწყვეტილებით სავალდებულო მემკვიდრეს ჩამოართმევს მემკვიდრეობას და ასეთი სასამართლო გადაწყვეტილების მიუხედავად, მაინც მოიხსენიებს ანდერძში, სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა ჯერ კიდევ არ იწვევს ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის უფლების დაკარგვას და სავალდებულო წილის ჩამორთმევა მაინც

⁶⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 9 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: № ას-1048-988-2015.

⁶⁵ ახვლედიანი ზ., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2007, 10.

⁶⁶ სსკ-ის 1379-ე მუხლი.

⁶⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 4 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: № ას-531-505-2013,

უცვლელად ტოვებს ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის შესაძლო უფლებას. ასეთ დროს მამკვიდრებელს შეუძლია შეცვალოს ანდერძი და ახალ ანდერძში აღარ მოიხსენიოს მემკვიდრე. ამდენად, თუ მემკვიდრე აღარ არის მოხსენიებული არც ახალ ანდერძში და სასამართლო გადაწყვეტილებითაც ჩამორთმეული აქვს სავალდებულო წილი, შესაბამისად იგი ვერ მიიღებს მემკვიდრეობას.

სსკ-ის 1379-ე და 1381-ე მუხლებთან მიმართებით უნდა გაიმიჯნოს ორი სხვადასხვაგვარი შემთხვევა: ა. იმ შემთხვევაში, თუ მამკვიდრებლის სიცოცხლეში, და მისი მოთხოვნით, სავალდებულო წილჩამორთმეულ მემკვიდრეს მამკვიდრებელმა უანდერძა ქონება, რომელიც მის სავალდებულო წილზე ნაკლებია (ამავდროულად, ანდერძი არ შეიცავს პატიებას), მას, მართალია, ზოგადი წესის თანახმად, აქვს წილის შევსების, სრულყოფილი სავალდებულო წილის მიღების უფლება, მაგრამ, ვინაიდან არსებობს სასამართლო გადაწყვეტილება სავალდებულო წილის ჩამორთმევის შესახებ, იგი ვერ მოითხოვს წილის შევსებას. ამ დროს ადგილი აქვს ისეთ შემთხვევას, როდესაც მამკვიდრებელი, მემკვიდრისთვის სავალდებულო წილის ჩამორთმევასთან ერთად, უარს ამბობს მისთვის გათვალისწინებული შედარებით მცირე სამკვიდროს ჩამორთმევაზე. ეს გადაწყვეტილება, სსკ-ის 1313-ე მუხლის შესაბამისად, სავალდებულოა სსკ-ის 1312-ე მუხლში ჩამოთვლილ პირთათვის.⁶⁸ შესაბამისად, მათ მიერ აღძრული სარჩელი პირის უღირს მემკვიდრედ აღიარებასთან დაკავშირებით, წარუმატებელია. ამდენად, მემკვიდრე, რომელსაც ეანდერძა სავალდებულო წილზე ნაკლები ქონება და მამკვიდრებლის მიერ ჩამორთმეული აქვს სავალდებულო წილზე მემკვიდრეობა, ვერ მიიღებს სსკ-ის 1379-ე მუხლით გათვალისწინებულ შევსებას სავალდებულო წილამდე და მიიღებს მხოლოდ იმ მცირედ წილს, რაც მამკვიდრებელმა უანდერძა, და რაც სავალდებულო წილზე ნაკლებია. და მეორე მემკვიდრე, რომელსაც ეანდერძა სავალდებულო წილზე ნაკლები ქონება და მამკვიდრებლის სიცოცხლეში სასამართლო გადაწყვეტილებით ჩამორთმეული არა აქვს სავალდებულო წილზე მემკვიდრეობა, მიიღებს 1379-ე მუხლით გათვალისწინებულ შევსებას, სრულ სავალდებულო წილს. ასეთ დროს კი ანდერძისმიერ მემკვიდრეს უფლება აქვს, მიმართოს სასამართლოს და მოითხოვოს სავალდებულო მემკვიდრისათვის მემკვიდრეობის ჩამორთმევა. თუკი სასამართლოს გადაწყვეტილებით სავალდებულო მემკვიდრეს ჩამოერთმევა მემკვიდრეობა, იგი ვერ მიიღებს წილის შევსების პრინციპით სრულყოფილ სავალდებულო წილს და მხოლოდ მამკვიდრებლის მიერ ნაწყალობე მცირედ წილს დასჯერდება.

4. მემკვიდრეობის ჩამორთმევა საოჯახოსამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის ბოროტად თავის არიდების გამო

მემკვიდრეობის ჩამორთმევის წინაპირობაა საოჯახოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეუსრულებლობა, რაც გამოიხატება მემკვიდრის მხრიდან კანონით მასზე დაკისრებული მამკვიდრებლის რჩენის ვალდებულებისათვის ბოროტად თავის არიდებით. ასეთი მემკვიდრე ინარჩუნებს მემკვიდრეობის მიღების შესაძლებლობას, თუ მამკვიდრებელმა იგი დაასახელა ანდერძისმიერ მემკვიდრედ და მიიღებს ანდერძისმიერ მემკვიდრეობას მამკვიდრებლის მხრიდან „სულგრძელი მიტევების“ გამო, ხოლო ასეთის არარსებობის შემთხვევაში, კანონით მემკვიდრეობის უფლება ჩამოერთმევა, რადგან კანონით დაკისრებული მოვალეობების შეუსრულებლობით, ის არ ასრულებს

⁶⁸ ბიოლინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 4, 2003, 524.

თავის ვალდებულებას არა მხოლოდ მამკვიდრებლის, არამედ კანონისა და საზოგადოების წინაშეც.⁶⁹

მემკვიდრეობით სამართალურთიერთობაში მემკვიდრისა და მამკვიდრებლის ინტერესების არაკეთილსინდისიერი და არამართლზომიერი ზემოქმედებისაგან დაცვის პრინციპის უმნიშვნელოვანესი გამოხატულებაა მემკვიდრეობის ჩამორთმევა ზნეობრივი და სამართლებრივი ვალდებულებისაგან ბოროტად თავის არიდების გამო. როცა ვსაუბრობთ ზნეობრივ ნორმებზე, აქ საქმე გვაქვს ზნეობის არა წინასწარ მოცემულ და უცვლელ პრინციპებთან, არამედ „კეთილსინდისიერი ადამიანების“ შეხედულებებთან, რომლებიც გაბატონებულია სოციალურ ურთიერთობაში მონაწილე პირთა შორის. აღნიშნული შეხედულებები ისტორიულად ცვალებადია. ამასთან, შესაძლებელია, მათი ცვლილება სამართლებრივი ცნებების გზით განხორციელდეს.⁷⁰ საოჯახო სამართალში ოჯახის წევრთა ურთიერთობები, უმეტესად, ზნეობრივი პრინციპის საფუძველზე განისაზღვრება. მათ ერთმანეთზე ზრუნვის ვალდებულება გააჩნიათ. კანონის მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ ოჯახის წევრები ვალდებულნი არიან, იზრუნონ ერთმანეთზე, გულისხმობს მათ ვალდებულებას, აუცილებლობის შემთხვევაში მატერიალურად დაეხმარონ ერთმანეთს.⁷¹ მემკვიდრეობითსამართლებრივი ურთიერთობა საოჯახო ურთიერთობებთან მჭიდრო კავშირშია. მემკვიდრეობის უფლება და სიკეთის მიღების უფლება, მეუღლეთა ქონებრივი ურთიერთობის მარეგულირებელ სამართალთან ერთად, ქმნიან საოჯახო ქონებრივ სამართალს.⁷² საოჯახოსამართლებრივი ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის გამოიყენება მემკვიდრეობითსამართლებრივი სანქცია – მემკვიდრეობის ჩამორთმევა. საოჯახოსამართლებრივი ვალდებულებების სუბიექტები არიან: მშობლები, შვილები, მეუღლეები, ბებია-პაპა, და-ძმა. რჩენისა და ურთიერთდახმარების ვალდებულებები, როგორც წესი, ნებაყოფლობით უნდა შესრულდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასამართლო იღებს გადაწყვეტილებას სარჩოს დაკისრების თაობაზე იმ პირთა საუკეთესო ინტერესების სასარგებლოდ, რომლებიც საჭიროებენ დახმარებას. „საუკეთესო ინტერესი“ – ნიშნავს ცნებას, რომლის შექმნაზეც გავლენას ახდენს კულტურული, ეკონომიკური გარემოებები და რელიგიური ნორმები;⁷³ „საჭიროებენ დახმარებას“ ნიშნავს – თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებში ნორმალური და ჩვეულებრივი ცხოვრებისათვის აუცილებელი სახსრების უქონლობას.⁷⁴ მემკვიდრეობის ჩამორთმევის წინაპირობებს წარმოადგენს მამკვიდრებლის რჩენის სამართლებრივი და სამოქალაქო/ზნეობრივი პასუხისმგებლობის შეუსრულებლობა. ამდენად, უნდა განვიმარტოს, რას გულისმობს რჩენა და რჩენის ვალდებულებისაგან ბოროტად თავის არიდება.

საოჯახოსამართლებრივი დავების დიდი ოდენობა ქართულ მართლმსაჯულებაში, სამწუხაროდ, მშობლების მხრიდან შვილების მიმართ საალიმენტო ვალდებულების შესრულებიდან გამომდინარეობს. ბავშვის აღზრდასა და განვითარებაზე ორივე მშობელს საერთო და თანაბარი პასუხის-

⁶⁹ *Маковский А. Л., Суханов Е. А.*, Комментарий к части третьей Гражданского кодекса Российской Федерации, М., 2005, 78.

⁷⁰ BVerfGE, Urteil des Ersten Senats vom 15. Januar 1958, Band 7, 215, <<http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv007198.html#208>>, [12.08.2019].

⁷¹ *შენგელია რ., შენგელია ე.*, საოჯახო სამართალი, თბ., 2009, 244.

⁷² *Malaurie Ph., Aynés L.*, Droit Civil. Les successions. Les libéralités. 3e éd. Defrénois, 2008, 6.

⁷³ *Blair M. D., Weiner M. H., Stark B., Maldonado S.*, Family Law in the World Community: Cases, Materials and Problems in Comparative and International Family Law, Carolina Academic Press Law Casebook Series, 2nd ed., Durham, North Carolina, 2009, 394.

⁷⁴ *Сергеев А. П., Толстой Ю. К.*, Гражданское Право, М., 2006, 564.

გება აკისრიათ,⁷⁵ ბავშვის საუკეთესო ინტერესები უნდა წარმოადგენდეს უმთავრეს განხილვის საგანს და, მისი ბუნებიდან და სერიოზულობიდან გამომდინარე, შეიძლება აჭარბებდეს კიდევ მშობლის ინტერესებს.⁷⁶ იმ შემთხვევაშიც კი, თუ საჭიროა ინტერესთა დაბალანსება, პრიორიტეტულია ბავშვის საუკეთესო ინტერესის კვლევა და მისი შესატყვისი გადაწყვეტილების მიღება.⁷⁷

საოჯახოსამართლებრივი მოვალეობის დარღვევად და მემკვიდრეობის ჩამორთმევის საფუძვლად მიიჩნევა არა ყოველგვარი თავის არიდება, არამედ ამ ვალდებულებებისათვის ბოროტად თავის არიდება. ფინანსური მდგომარეობა (დაბალი შემოსავალი, უმუშევრობა, სტაბილური შემოსავლის არარსებობა) ან ჯანმრთელობის პრობლემები არასრულწლოვანი თუ შრომისუნარი პირების მოთხოვნილებებს არ ამცირებს, შესაბამისად, ამ შემთხვევაშიც ალიმენტის/სარჩოს მინიმალური ოდენობა შენარჩუნებული უნდა იქნეს. მინიმალურ ზღვარს ქვემოთ ალიმენტის ან სარჩოს დაკისრება შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ იმ გამონაკლის გარემოებებში, როდესაც, სარწმუნოების მაღალი სტანდარტით შეფასებისას, მშობლისრფინანსური და ჯანმრთელობის მდგომარეობა ერთობლიობაში ობიექტურად გამორიცხავს მისთვის ალიმენტის თუნდაც მინიმალური ოდენობით გადახდის შესაძლებლობას.⁷⁸ ამგვარი ფაქტობრივი გარემოების დადგენის შემთხვევაში არ მიიჩნევა, რომ ვალდებული პირი ბოროტად არიდებდა თავს საოჯახოსამართლებრივ პასუხისმგებლობებს.

საოჯახოსამართლებრივი სანქცია – მშობლის უფლების ჩამორთმევა – იწვევს მემკვიდრეობისამართლებრივ სანქციასაც – მემკვიდრეობის ჩამორთმევას. შესაძლებელია მშობლის უფლების ჩამორთმევა ერთი ან რამდენიმე შვილის მიმართ, თუ გარდაიცვალა ის შვილი, რომლის მიმართაც მშობლის უფლება არ ყოფილა ჩამორთმეული, ასეთ შემთხვევაში მშობელი კანონით მემკვიდრეობას შეინარჩუნებს. სხვა შვილის მიმართ მემკვიდრეობა მას არ გააჩნია⁷⁹.

კანონით დაკისრებული რჩენის მოვალეობის შეუსრულებლობისათვის სავალდებულო წილის ჩამორთმევასთან დაკავშირებით საინტერესოა გერმანიის სასამართლო პრაქტიკა. ფრანკფურტის მიწის უმაღლესმა სასამართლომ საქმეზე, რომელიც ეხებოდა სავალდებულო წილის ჩამორთმევას შთამომავლის მიერ მამკვიდრებლის წინაშე კანონით დაკისრებული რჩენის ვალდებულების ბოროტად დარღვევისათვის, აღინიშნა, რომ, ვინაიდან სარჩოს გადახდა ძირითადად ხორციელდება ფულადი სახით, დაუშვებელია, სავალდებულო წილის ჩამორთმევა დაეფუძნოს ავადმყოფის ფიზიკური მოვლის უარყოფას. ამასთან, რჩენის ვალდებულების ბოროტად დარღვევისთვის საკმარისი არ არის ამ ვალდებულებაზე უარის თქმა. ასევე, აუცილებელია, რჩენის ვალდებულების შეუსრულებლობა ეფუძნებოდეს მემკვიდრის გასაკიცხ და ამორალურ დამოკიდებულებას.⁸⁰

მამკვიდრებლის პირველი რიგის მემკვიდრე – მეუღლე – ასევე, სავალდებულო მემკვიდრეცაა. მეუღლისათვის საოჯახოსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან თავის არიდების გარდა, მეუღლე ვერ იქნება კანონისმიერი და, შესაბამისად, სავალდებულო მემკვიდრეც, თუ სამკვიდროს გახსნამდე არანაკლებ 3 წლისა მეუღლეებს შორის შეწყვეტილი იყო საოჯახო-საქორწინო ურთიერ-

⁷⁵ ქურდაძე ი., კორკელია კ., ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი, ადამიანის უფლებათა კონვენციის მიხედვით, თბ., 2004, 183.

⁷⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2016 წლის 2 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: „ნ.ნ. და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ“, განაცხადი: №71776/12.

⁷⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2000 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: ელსჰოლცი გერმანიის წინააღმდეგ – Elsholz v. Germany, განაცხადი: № 25735/94, პარ. 52.

⁷⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 20 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-538-511-2015.

⁷⁹ შენგელია რ., შენგელია ე., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2011, 24.

⁸⁰ Münchener Kommentar zum BGB, Band 9, 6. Aufl. 2013, § 2333, Rn. 32.

თობები და ისინი ცალ-ცალკე ცხოვრობდნენ. მეუღლეთა სხვადასხვა ქალაქში სამსახური; ხანგრძლივი მივლინება და ა.შ., თავისთავად არ გულისხმობს მემკვიდრეობის ჩამორთმევის წინაპირობების არსებობას, ამისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა კონკრეტული წინაპირობების არსებობა, რომლებიც მიუთითებს რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ პირებს შორის ცოლქმრული ურთიერთობის ფაქტობრივად არარსებობაზე. სამართლებრივი წესრიგის მიზანიც ხომ იმის უზრუნველყოფაში მდგომარეობს, რომ გაუმართლებლად და დაუსაბუთებლად არ შეილახოს ვინმეს უფლება და, პირიქით, სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე არ მოიპოვოს ვინმემ მატერიალური სიკეთე.⁸¹ ჯერ კიდევ ფეოდალური მემკვიდრეობის სამართლის დამაფუძნებელს წარმოადგენდა გაუყრელად, ერთ სახლად ცხოვრება, რაც, ამასთან, კანონისმიერი მემკვიდრეობის ფარგლებიცაა.⁸² კანონით მემკვიდრეობა საოჯახო ან ნათესაურ საწყისს ემყარება,⁸³ სწორედ ამგვარი საწყისების მოშლას უკავშირდება მეუღლის კანონით მემკვიდრეობის უფლების დაკარგვა. კანონმდებლის მიზანს ამ შემთხვევაში წარმოადგენს იმგვარი სამართალური ურთიერთობის მოწესრიგება, რომლის დროსაც გარდაცვლილი პირის ქონების გადასვლა სხვა პირებზე ხორციელდება კანონით და რომლის დროსაც დასაზუსტებელია კანონით მემკვიდრეთა წრე. იმ თვალსაზრისით, რომ, თუნდაც იურიდიული მიზნებისათვის, მეუღლედ რეგისტრირებული პირის ხელში არ აღმოჩნდეს მამკვიდრებლის ის უფლებები და პრივილეგიები, რომლებიც მას გააჩნდა სიკვდილის მომენტისათვის (სამკვიდრო მასა), და ამით, გაუმართლებლად არ შეილახოს დანარჩენ მემკვიდრეთათვის კანონით მინიჭებული უფლებები.⁸⁴ მეუღლისათვის კანონით მემკვიდრეობის და, შესაბამისად, სავალდებულო წილის მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევისათვის უნდა დასტურდებოდეს ორივე ან ერთ-ერთი მეუღლის მხრიდან ნების გამოვლენა ქორწინების შეწყვეტის თაობაზე. ეს უკანასკნელი უნდა ვლინდებოდეს კონკრეტულ ქმედებაში, რაც, თავის მხრივ, კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, უნდა იძლეოდეს ცალსახა დასკვნის გაკეთების საფუძველს იმასთან დაკავშირებით, რომ მეუღლეთა შორის ქორწინება შეწყვეტილი იყო ერთ-ერთი მეუღლის გარდაცვალებამდე სამი წლის განმავლობაში.⁸⁵ გარკვეულ დაბნეულობას იწვევს ნორმის, სსკ-ის 1341-ე მუხლის შესავალში ნაგულისხმევი ტერმინი – „განქორწინებისას“, თუმცა, მთავარია, დადგენდეს მეუღლეთა ცალ-ცალკე ცხოვრების ფაქტი 3 წელზე მეტი ვადით, ხოლო ის, რომრამეუღლეთარშორის განქორწინება კანონით დადგენილი წესით არ მომხდარა, არ გამოორიცხავს მეუღლისათვის კანონით მემკვიდრეობის ჩამორთმევას.⁸⁶

5. სავალდებულო წილის ჩამორთმევის სამართალწარმოება

უღირს მემკვიდრედ აღიარების მატერიალურსამართლებრივი ნორმა იმპერატიულად განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, რომლებსაც აქვთ სარჩელის აღძვრის უფლება. თუმცა უნდა გამოვყოთ ორი განსხვავებული რეგულაცია: პირველი, როცა მამკვიდრებელს სიცოცხლეშივე შეუძლია აღძვრას სარჩელი მემკვიდრისათვის სავალდებულო წილის ჩამორთმევის შესახებ და მეორე, როცა სარჩელის აღძვრის უფლება აქვთ ქონებრივსამართლებრივი შედეგებით დაინტერესებულ მემ-

⁸¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 22 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-187-174.

⁸² ზოიძე ბ., ძველი ქართული მემკვიდრეობითი სამართალი, თბ., 2000, 12.

⁸³ შენგელია რ., შენგელია ე., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2007, 123.

⁸⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 22 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-187-174-2015.

⁸⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 8 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: № ას-611-573-2010.

⁸⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: № ას-109-103-10.

კვიდრებს. მამკვიდრებელს, კანონის შესაბამისად, არა აქვს შესაძლებლობა, თავის სიცოცხლეშივე დააყენოს საკითხი პირის სასამართლოს გზით უღირს მემკვიდრედ ცნობის თაობაზე და აღნიშნულის საპირისპირო მოსაზრება ეწინააღმდეგება კანონის სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას, კანონის სისტემას, კანონის არსს და მიზანს. მსგავსი სარჩელის აღძვრის აუცილებლობაც არ არსებობს.⁸⁷ ამ მოსაზრებას არ ეთანხმება მოსამართლეთა ნაწილი, რადგან ნორმაში უღირს მემკვიდრედ ცნობის პირობად არ არის მითითებული ის, რომ მხოლოდ სამკვიდროს გახსნის შემდეგ შეიძლება პირი ცნობილ იქნეს უღირს მემკვიდრედ.⁸⁸ თუმცა მემკვიდრეობის ჩამორთმევის ნორმის სიტყვასიტყვითი და მიზნობრივი განმარტება გამორიცხავს მამკვიდრებლის მსგავს სარჩელს. სსკ-ის 1312-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, რომლებიც უფლებამოსილი არიან, აღძვრან შესაბამისი სარჩელი. აღნიშნული წრე შემოიფარგლება მხოლოდ იმ პირებით, რომელთათვისაც მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევა უღირსი მემკვიდრისათვის განსაზღვრულ ქონებრივ შედეგებს იწვევს. მათ რიცხვს არ განეკუთვნება მამკვიდრებელი, რომლის სიცოცხლეშიც პირის უღირს მემკვიდრედ ცნობას არ ექნება არავითარი ქონებრივი შედეგი. მამკვიდრებელი შეუზღუდავია მის დისპოზიციურ თავისუფლებაში და, ამდენად, იგი მსგავს სასამართლო გადაწყვეტილებაზე არ არის დამოკიდებული ან მისით შეზღუდული. უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა ემყარება განსხვავებულ წესებს და, კანონის სისტემიდან გამომდინარე, მკაცრად უნდა გაიმიჯნოს.⁸⁹

სამკვიდროს გახსნამდე სავალდებულო წილის ჩამორთმევა შესაძლებელია მხოლოდ მამკვიდრებლის მიერ ჯერ კიდევ მის სიცოცხლეში სასამართლოსათვის მიმართვის გზით. დაუშვებელია ამგვარი მოთხოვნის უფლების მქონე სუბიექტების გაფართოება, რადგან, „ანალოგიით არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ის კანონები, რომლებიც ადგენენ განსაკუთრებულ წესს“⁹⁰. ასეთი აკრძალვა არ ნიშნავს სასამართლო ხელმისაწვდომობის შეზღუდვას, რადგან მათ უფლება აქვთ, ეს მოთხოვნები დააყენონ სამკვიდროს გახსნის შემდეგ. სასამართლოზე ხელმისაწვდომობა შეიძლება შეზღუდოს მიზანშეწონილობის მოსაზრებებით. შეზღუდვები ზიანს არ უნდა აყენებდეს თვით ხელმისაწვდომობის უფლების ძირითად არსს,⁹¹ ასევე, შეზღუდვა უნდა ემსახურებოდეს კონკრეტულ მიზანს და ამ მიზანთან მიმართებით უნდა იყოს პროპორციული.⁹²

შესაბამისად, კანონმდებელი უშვებს მამკვიდრებლის სიცოცხლეში მხოლოდ კანონით მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის შესაძლებლობას მამკვიდრებლის ნების, ანდერძის შესაბამისად, ხოლო სავალდებულო წილის ჩამორთმევის შესაძლებლობას ითვალისწინებს მხოლოდ 1381-ე მუხლი. შეგვიძლია დავასკვნათ, „კანონმდებელმა აშკარად გამიზნულად შექმნა სსკ-ის 1381-ე მუხლისაგან განსხვავებული ნორმა, რომლის მე-2 და მე-3 ნაწილში გათვალისწინებულია მამკვიდრებლის მიერ სარჩელის აღძვრის უფლება. კანონმდებლის შეგნებული გადაწყვეტილება გამორიცხავს ნორმის ანალოგიით გამოყენებას კანონით მოუწესრიგებელ შემთხვევაზე, რადგან სახეზე არ

⁸⁷ ბიოლინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №4, 2003, 520.

⁸⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 4 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №33/299-01.

⁸⁹ ბიოლინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №4, 2003, 524.

⁹⁰ Трубецкий Е.Н., Энциклопедия права, Нью-Йорк, 1982, 34.

⁹¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1979 წლის 24 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: Winterwerp v The Netherlands, განაცხადი: № 6301/73, <<http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/>>, [13.08.2019].

⁹² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1998 წლის 30 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: F.a. v. FRA, განაცხადი: № 38212/97, <<http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/>>, [13.08.2019].

გვაქვს ანალოგიის გამოყენების ერთ-ერთი წინაპირობა, კერძოდ, გამორჩენილი ხარვეზი. ის ფაქტი, რომ კონკრეტული „ა“ გარემოება და კანონით მოწესრიგებული „ბ“ შემთხვევა ერთმანეთის მსგავსად შეგნებულად არ მოწესრიგდა, თავისთავად გამორიცხავს ანალოგიის გამოყენების შესაძლებლობას. სრულიად საპირისპიროდ, კანონმდებელი აქ უშვებს მხოლოდ ე.წ. უკუდასკვნის – *argumentatio e contratio* ან *argumentum e silentio* – გაკეთების შესაძლებლობას. თავისი დუმილით კანონმდებელი ცალსახად აცხადებს, რომ კანონით მოუწესრიგებელი შემთხვევა არ უნდა გადაწყდეს კანონით ცალსახად მოწესრიგებული შემთხვევის მსგავსად.⁹³

უღირს მემკვიდრედ აღიარების მითითებული ნორმის ანალიზი ცხადყოფს, რომ უღირს მემკვიდრედ პირის ცნობა ხდება მაშინ, როდესაც მემკვიდრის მართლსაწინააღმდეგო ქმედება ხელს უშლიდა მამკვიდრებლის ნამდვილი ნების გამოვლენას, ხოლო სასამართლოსათვის სარჩელით მიმართვის უფლებამოსილება გააჩნიათ მხოლოდ იმ პირებს, რომლისთვისაც მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევა განსაზღვრულ ქონებრივ შედეგებს იწვევს. ამდენად, როდესაც მოსარჩელე თვითონვე წარმოადგენს სავარაუდო მამკვიდრებელს, სარჩელით მოპასუხეთა (მემკვიდრეთა) უღირს მემკვიდრედ ცნობა მისთვის არავითარი ქონებრივი შედეგის მომტანი ვერ იქნება,⁹⁴ რამეთუ მამკვიდრებლის სარჩელი, შეტანილი ჯერ კიდევ მის სიცოცხლეში, სავალდებულო მემკვიდრეთა წინააღმდეგ სამოქალაქო კოდექსის 1381-ე მუხლის მოთხოვნებიდან უნდა გამომდინარეობდეს და იგი ამ მუხლით გათვალისწინებულ მოთხოვნას უნდა შეიცავდეს.

მამკვიდრებლის სარჩელი პირის უღირს მემკვიდრედ აღიარებაზე წარმოადგენს აღიარებით სარჩელს და მისი დასაშვებობის წინაპირობას წარმოადგენს იურიდიული ინტერესის არსებობა. იურიდიული ინტერესის არსებობის დადგენისათვის უპირატესად უნდა გაირკვეს, გაუმჯობესდება თუ არა მოსარჩელის სამართლებრივი მდგომარეობა მისი აღიარებითი მოთხოვნის დაკმაყოფილების შემთხვევაში.⁹⁵ მამკვიდრებლის აღიარებითი სარჩელი მემკვიდრისათვის კანონისმიერი მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევასთან დაკავშირებით არ აკმაყოფილებს სარჩელთა დასაშვებობის პროცესუალურ წინაპირობებს, ასეთი სარჩელის უფლება არც მატერიალურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით არსებობს. მამკვიდრებელს თავისი უკანასკნელი ნების განხორციელებისათვის გააჩნია უფრო მარტივი გზა, ვიდრე სასამართლო სამართალწარმოება: ანდერძის შედგენით ჩამოართვას მემკვიდრეობა ყველა ან ერთ-ერთ მემკვიდრეს, ასევე, პირდაპირი საანდერძო განკარგულებით ჩამოართვას მემკვიდრეს მემკვიდრეობა ყველაფერზე, მათ შორის, ანდერძის გარეთ დარჩენილ ქონებაზეც. სასამართლო სამართალწარმოება დასაშვებია მხოლოდ იმ პირების სარჩელით, რომლებიც მემკვიდრის უღირსად ცნობის შედეგად ქონებრივ სარგებელს მიიღებენ. „მათ არა აქვთ სხვა შესაძლებლობა, განახორციელონ მამკვიდრებლის ნება ან გამორიცხონ უღირსი მემკვიდრე მემკვიდრეობიდან, გარდა იმისა, რომ შეიტანონ აღიარებითი სარჩელი სასამართლოში“.⁹⁶

სავალდებულო წილის ჩამორთმევის მიზნით აღიარებითი სარჩელის აღძვრის იურიდიული ინსტრუქცია შეიძლება გააჩნდეს მამკვიდრებელს, რომელიც ოჯახის წევრისათვის მემკვიდრეობის ჩამორთმევას თავის სამემკვიდრეო გეგმებს უკავშირებს და, შესაძლოა, ჰქონდეს ინტერესი იცოდეს,

⁹³ ბიოლინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 4, 2003, 520.

⁹⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2006 წლის 13 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: ას-22-473-06.

⁹⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2016 წლის 17 მარტის განჩინება საქმეზე: № ას-121-117-2016.

⁹⁶ ბიოლინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“ № 4, 2003, 522.

სამკვიდროს გახსნის შემდეგ იმოქმედებს თუ არა სავალდებულო წილის ინსტიტუტი. სავალდებულო წილის ჩამორთმევისა და მიკუთვნებითი სარჩელის აღძვრის იურიდიული ინსტერესი გააჩნია მხოლოდ ანდერძისმიერ მემკვიდრეს, რადგან ჩამორთმეული სავალდებულო წილი გადაეცემა მხოლოდ ანდერძისმიერ მემკვიდრეს. შესაძლებელია, ასეთი მემკვიდრე რამდენიმეც იყოს, თუმცა ერთ-ერთის სარჩელიც დასაშვებად უნდა იქნეს მიჩნეული. საპროცესო ეკონომიისა და მხარეთა ნამდვილი ქონებრივი ინტერესების გათვალისწინებით, უმჯობესია, მემკვიდრემ აღძვრას მიკუთვნებითი სარჩელი უღირსი მემკვიდრის სამკვიდრო ქონების მესაკუთრედ ცნობასთან დაკავშირებით, მით უმეტეს იმ შემთხვევაში, თუ სადავოა სამკვიდროს მასაში შემავალი ქონების, სამკვიდროს მიღების საკითხები, რათა მემკვიდრე არ დადგეს ახალი სარჩელების სამართალწარმოების აუცილებლობის წინაშე.

უღირს მემკვიდრედ აღიარებასთან დაკავშირებით მამკვიდრებლის სარჩელის შემთხვევაში მან უნდა წარმოადგინოს მტკიცებულება ანდერძის არსებობის შესახებ, ამასთან, მამკვიდრებელს არ ევალება, წარმოადგინოს ანდერძის დედანი ან ასლი, საკმარისია წარმოდგენილ იქნეს ცნობა ნოტარიუსთა პალატიდან ზოგადად მამკვიდრებლის მიერ შედგენილი და ძალაში მყოფი ანდერძის შესახებ, თუკი მამკვიდრებელმა შეადგინა სანოტარო ფორმის ანდერძი. მოსარჩელეს ასევე ეკისრება ვალდებულება, სარწმუნო და რელევანტური მტკიცებულებები წარმოადგინოს მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევის წინაპირობების არსებობის დადასტურებისათვის,⁹⁷ სავალდებულო წილის ჩამორთმევის საფუძვლების არსებობის მტკიცების ტვირთი ეკისრება მას, ვინც განაცხადებს ჩამორთმევის შესახებ.⁹⁸

გსკ-ით უღირს მემკვიდრედ ჩაითვლება პირი: 1. რომელმაც განზრახ და მართლსაწინააღმდეგოდ მოკლა მამკვიდრებელი ან ჩაიდინა მისი მკვლელობის მცდელობა, ანდა მიიყვანა იგი იმ მდგომარეობამდე, რომ მამკვიდრებელი თავის გარდაცვალებამდე უუნარო იყო, მიეღო ან გაეუქმებინა საანდერძო განკარგულება; 2. რომელმაც მამკვიდრებელს განზრახ და მართლსაწინააღმდეგოდ ხელი შეუშალა საანდერძო განკარგულების მიღებასა თუ გაუქმებაში; 3. რომელმაც განზრახ შეცდომაში შეყვანით ან მართლსაწინააღმდეგოდ მუქარით დაიყოლია მამკვიდრებელი საანდერძო განკარგულების მიღებასა თუ გაუქმებაზე; 4. რომელიც მამკვიდრებლის საანდერძო განკარგულებასთან დაკავშირებით ცნობილ იქნა დამნაშავედ სისხლის სამართლის კოდექსის §§ 267, 271-274 გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისათვის.⁹⁹ მემკვიდრეობის ჩამორთმევის საფუძვლად ამ შემთხვევაშიც შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ სასამართლო განაჩენი, თუმცა „უღირს მემკვიდრედ აღიარება ხორციელდება სამკვიდროს შემძენის მიერ შეცილებით. შეცილება მიმართულია იმ სამართალურთიერთობის მიმართ, რომლითაც უღირსი პირი მემკვიდრე გახდა“ (§ 2339). შეცილების განხორციელება შესაძლებელია უღირს მემკვიდრეზე ქონების გადაცემის შემდეგ¹⁰⁰, შეცილების უფლება ხორციელდება მემკვიდრეების მიერ სარჩელის წარდგენით ერთნაირ ვადაში. საანდერძო დანაკისრის და სავალდებულო წილის მიმღების უფლების მქონე პირების მიერ ასეთი სარჩელის წარდგენისათვის საკმარისია შეცილების გაცხადება.¹⁰¹ შეცილება ძალაში შედის მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან.¹⁰² გერმანული სა-

⁹⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 20 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: ას-347-330-2013.

⁹⁸ BGH, NJW 1974, 1084, 1085.

⁹⁹ გსკ-ის 2339-ე პარაგრაფი.

¹⁰⁰ გსკ-ის 1942-ე პარაგრაფი.

¹⁰¹ Palandt O., Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 2340, Rn. 1-2.

¹⁰² გსკ-ის 2342-ე პარაგრაფი.

მართლის მიხედვით, არსებობს სარჩელის რამდენიმე სახე, რომელიც სავალდებულო წილის უფლების მქონე პირს შეუძლია გამოიყენოს. კერძოდ, სავალდებულო წილის უფლების მქონე პირს სასამართლოს გზით შეუძლია მოითხოვოს ინფორმაცია სამკვიდროს მოცულობის შესახებ (სარჩელი ინფორმაციის გაცემის თაობაზე – *Auskunftsklage des Pflichtteilsberechtigte*). გარდა ამისა, სავალდებულო წილის უფლების მქონე პირს შეუძლია სარჩელი აღძრას სამკვიდროს ღირებულების დადგენის მოთხოვნით (სარჩელი ღირებულების დადგენის თაობაზე – *Klage auf Wertermittlung*). სავალდებულო წილის მოთხოვნის უფლების მქონე პირს აღიარებითი სარჩელით შეუძლია მოითხოვოს მისი უფლების დადასტურება სავალდებულო წილზე (აღიარებითი სარჩელი – *Feststellungsklage*). ზემოთ მითითებული საფეხურების გავლის შემდეგ სავალდებულო წილის უფლების მქონე პირს შეუძლია აღძრას მიკუთვნებითი სარჩელი და მოითხოვოს კუთვნილი წილი (მიკუთვნებითი სარჩელი – *Leistungsklage*). ამასთან, სავალდებულო წილის მოთხოვნის უფლების მქონე პირის მიერ სარჩელი შეიძლება აღძრას ზემოთ მითითებული საფეხურების მიხედვით ერთდროულად. საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობით, ფაკულტატური უღირსობის დროს მემკვიდრეობის ჩამორთმევა შესაძლებელია მხოლოდ სამკვიდროს გახსნის შემდეგ მემკვიდრის მიერ შეტანილ სარჩელზე მიღებული სასამართლო გადაწყვეტილებით საფუძველზე.¹⁰³ საფრანგეთის საკასაციო სასამართლო უღირსი მემკვიდრისათვის მემკვიდრეობის ჩამორთმევის სანქციას განიხილავს პირადი ხასიათის სამოქალაქოსამართლებრივ პასუხისმგებლობად, რადგან ასეთი სამოქალაქოსამართლებრივი სანქცია ხელს აძლევს კონკრეტულ მემკვიდრეს და ლოგიკურია, რომ მან თავად უნდა გადაწყვიტოს, გამოიყენოს თუ არა უღირსი მემკვიდრის მიმართ ეს სანქცია.¹⁰⁴

6. დასკვნა

სავალდებულო წილის მიღება არ არის მამკვიდრებლის ნება-სურვილზე დამოკიდებული, ის კანონით მემკვიდრის უფლებაა და მემკვიდრის მხოლოდ მძიმე შეცდომის შემთხვევაში შეიძლება სასამართლო გადაწყვეტილებით ჩამორთმეულ იქნეს. მემკვიდრესთან არაჯანსაღი დამოკიდებულების გამო ზოგჯერ მამკვიდრებელი მნიშვნელოვნად და არსებითად მიიჩნევს მისთვის მემკვიდრეობის ჩამორთმევას. ხშირად არის ისეთი შემთხვევა, როდესაც მამკვიდრებელს უთანხმოება აქვს ოჯახის წევრებთან, მემკვიდრეები არ ასრულებენ მამკვიდრებლის რჩენის მორალურ და კანონისმიერ ვალდებულებას, მამკვიდრებლის სურვილი, მსგავსი ქცევა მემკვიდრეობითსამართლებრივ სანქციას დაუქვემდებაროს, ადამიანურად შეიძლება გაგებულ იქნეს,¹⁰⁵ თუმცა ეს არა მხოლოდ მამკვიდრებლის, არამედ სასამართლო შეფასების საგანიც უნდა გახდეს.

მემკვიდრეობის ჩამორთმევის წინაპირობაა საოჯახოსამართლებრივ პასუხისმგებლობათა შესრულებისაგან არა ყოველგვარი, არამედ ბოროტად, სუბიექტურად თავის არიდება. ამგვარ ქმედებად უნდა შეფასდეს მემკვიდრის ყოველგვარი უმოქმედობა, გამოხატული მამკვიდრებლის რჩენისა და მოვლა-პატრონობისადმი ინდიფერენტული და გულგრილი დამოკიდებულებით. უღირს მემკვიდრედ აღიარება უნდა მოხდეს ზნეობრივ და მორალურ ღირებულებებსა და თაობათა შორის სოლიდარობაზე კეთილსინდისიერი ადამიანების შეხედულებებიდან გამომდინარე. მემკვიდრეობის

¹⁰³ Гонгало Ю.Б., Юридические Факты в Наследственном Праве России и Франции. Сравнительно-правовое Исследование, М., 2010, 28.

¹⁰⁴ Jubault Ch., Les successions, Les libéralités, Montchrestien, EJA, 2005, 280.

¹⁰⁵ Klingelhöffer H., Pflichtteilsrecht, 2. völlig neue bearbeitete Aufl., München, 2003, 37.

ჩამორთმევის სამართალწარმოების დროს, უპირველესად, უნდა დადგინდეს მემკვიდრის მხრიდან რჩენის ვალდებულების შესრულებისაგან თავის არიდება, რაც მოპასუხის, ამავე მემკვიდრის მტკიცების ტვირთში უნდა შედიოდეს.¹⁰⁶ მოპასუხემ უნდა ამტკიცოს ისიც, რომ მამკვიდრებლის რჩენისაგან თავის არიდებას ჰქონდა ობიექტური, საპატიო გარემოებები და ვერ მიიჩნევა მემკვიდრეობის ჩამორთმევის საფუძვლად. თუ მამკვიდრებელი, მემკვიდრის სურვილის მიუხედავად, არ იღებდა დახმარებას მემკვიდრისაგან,¹⁰⁷ და უკრძალავდა მემკვიდრეს მასთან ურთიერთობას,¹⁰⁸ სამემკვიდრეო სანქციებს ვერ გამოვიყენებთ, რადან ადგილი არ ექნება ვალდებულების შესრულებისაგან ბოროტად თავის არიდებას.

თუ მამკვიდრებლის რჩენის მორალურ-სამართლებრივი ვალდებულების დარღვევას, მამკვიდრებლის ნების ფორმირებაზე არაკეთილსინდისიერ ზეგავლენასა და ანდერძში გამოხატული უკანასკნელი ნების დარღვევას პირის უღირს მემკვიდრედ ცნობამდე მივყავართ, მით უფრო უნდა გავრცელდეს იგი კანონით მოუწესრიგებელი შემთხვევის უფრო მძიმე შემადგენლობაზე, კერძოდ, როდესაც მემკვიდრე ხელყოფს მამკვიდრებლის სოცოცხლესა და ჯანმრთელობას. ამ შემთხვევაზე კანონის კონკრეტული მიზანი უფრო დიდი მასშტაბით უნდა გავრცელდეს. ადამიანის სიცოცხლე, ჯანმრთელობა ისეთი უფლებებია, რომლებიც მის პიროვნულობას გამოხატავს და მართლწესრიგმა კი არ შექმნა, არამედ ისინი არის ბუნების ქმნილება და მართლწესრიგს ებოძა. ეს უფლებები არის სიცოცხლის, ცოცხალი არსების და ადამიანად ყოფნის გამოხატულება და თავის შინაარსი იძენს სიცოცხლის არსებობასთან ერთად. ყველა ადამიანს აქვს ამ სიკეთეებზე უფლება და ასევე უფლება იმაზე, რომ სხვა ადამიანის ხელით არ მოხდეს ამ უფლებების ბუნებრივი ზრდა-განვითარების შეწყვეტა ან ხელშეშლა.¹⁰⁹ ამგვარადვე უნდა დაკვალიფიცირდეს ზემოთ აღნიშნული შემადგენლობის მსგავსი სიმძიმის ქმედებები, რომლებიც მიმართულია მამკვიდრებლისა და მისი ოჯახის წევრების წინააღმდეგ.¹¹⁰ მემკვიდრეს, რომელმაც მამკვიდრებელი განზრახ მოკლა, უნდა ჩამოერთვას მემკვიდრეობის მიღების უფლება და ეს საკითხი უნდა გადაწყდეს სამართლის აზრის თავისუფალი წვდომის საფუძველზე, რამეთუ პოზიტიური ნორმის დადგენისას, პრეცედენტული ნორმის შერჩევისა და ფაქტობრივი ნორმატიულობის განსაზღვრისას არ უნდა ირღვეოდეს ადამიანის ბუნებრივი უფლებები და თავისუფლებები, როგორც სამართლიანობის კრიტერიუმი.¹¹¹

მემკვიდრეობის უფლების დაკარგვის საფუძველად მიჩნეულ უნდა იქნეს მამკვიდრებლის ან მისი რომელიმე მემკვიდრის სიცოცხლისა თუ ჯანმრთელების ხელყოფის მცდელობა. მნიშვნელობა არა აქვს შესაბამისი ქმედებების მოტივს. თუ განზრახ მკვლელობა ჩადენილია პირადი მტრული განწყობის ნიადაგზე, მისი ქონების ხელში ჩაგდების განზრახვის გარეშე, დამნაშავეს მით უფრო უნდა ჩამოერთვას მემკვიდრეობით მიღების შესაძლებლობა, რადგან თავისი მოქმედებით იგი ხელს უწყობდა მემკვიდრედ მოწვევას.¹¹² ამ ქმედებების ჩადენის მოტივი შეიძლება იყოს არა მარტო პირის მონევა მემკვიდრედ ან სამკვიდროში მისი წილის გაზრდა, არამედ, ასევე, ეჭვიანობა, შურისძიება, ხულიგნური ქვენა გრძნობა.¹¹³ თუ გავითვალისწინებთ კანონმდებლის სულისკვეთე-

¹⁰⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 29 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1227-1147-2017.

¹⁰⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 12 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: ას-265-249-2011.

¹⁰⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 12 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: 3კ/623-01.

¹⁰⁹ შეად. Ur. v. 20.12.1952, Az.: II ZR 141/51, <[¹¹⁰ ბილინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 4, 2003, 518.](https://www.jurion.de/urteile/bgh/1952-12-20/ii-zr-141_51/>5 [11.04.2019].</p>
</div>
<div data-bbox=)

¹¹¹ სავანელი ბ., იურიდიული მეთოდები, თბ., 2008, 95.

¹¹² *Марышева Н.И., Ярошенко К.Б.*, Комментарий к Гражданскому Кодексу Российской Федерации, части третьей Постатейный. Контракт Инфра-М, 2004, 29.

¹¹³ *Шилоховст О. Ю.*, Наследование по Закону в Российском Гражданском Праве, Норма, М., 2006, 330.

ბას, სანქციების დაწესებით უზრუნველყოს მემკვიდრეობითსამართლებრივ ურთიერთობებში თანაბარი მოპყრობა და სამართლიანობის, კეთილსინდისიერების პრინციპების რეალიზაცია, შესაძლებელია, თანამედროვე ნორმა, მისი განმარტებაც უღირს მემკვიდრედ აღიარებასთან დაკავშირებით, შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს: კანონით ან ანდერძით მემკვიდრე არ შეიძლება იყოს პირი, რომელიც განზრახ ხელს უშლიდა მამკვიდრებელს მისი უკანასკნელი ნების განხორციელებაში და ამით ხელს უწყობდა თავისი ან მისი ახლობელი პირების მოწვევას მემკვიდრეებად ან სამკვიდროში მათი წილის გაზრდას, ან ჩაიდინა განზრახი დანაშაული თუ სხვა ამორალური საქციელი მამკვიდრებლის მემკვიდრის ან ანდერძში გამოთქმული უკანასკნელი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ, მიუხედავად ამგვარი ქმედების მოტივისა და მიზნისა, თუ ეს გარემოებანი დადასტურებული იქნება სასამართლოს მიერ (უღირსი მემკვიდრე).

სავალდებულო წილის მემკვიდრეობის ჩამორთმევა უნდა მოხდეს სასამართლო გზით, მხოლოდ იმ მემკვიდრის სარჩელით, რომლისთვისაც მემკვიდრეობის ჩამორთმევა ქონებრივი შედეგების მომტანი იქნება. ნიშანდობლივია ის გარემოება, რომ მამკვიდრებელს ნებისმიერ დროს შეუძლია აპატიოს მემკვიდრეს ან შეცვალოს ანდერძი და მოიხსენიოს მასში უღირსი მემკვიდრეც, ასეთ დროს კი დავას უღირს მემკვიდრედ ცნობასთან დაკავშირებით სრულად აზრი ეკარგება. გერმანიის სამოქალაქო კანონმდებლობით, „მამკვიდრებლის სიცოცხლეში დაუშვებელია აღიარებითი სარჩელის წარდგენა, რადგან მას ნებისმიერ დროს შეუძლია პატიება“.¹¹⁴

დანაშაულის ჩადენაში მხილებული და მშობლის უფლებაჩამორთმეული უღირსი მემკვიდრისათვის სავალდებულო წილის მემკვიდრეობის ჩამორთმევისათვის სასამართლო სამართალწარმოება არ უნდა იყოს აუცილებელი და ასეთ დროს დაინტერესებულ მემკვიდრეს უფლება უნდა ჰქონდეს, ნოტარიუსთან განცხადებისა და კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილების თუ განაჩენის წარდგენის გზით, ჩამოაცილოს სავალდებულო მემკვიდრე წილის მიღებისაგან. რა თქმა უნდა, ესეც თავად მემკვიდრის გადასაწყვეტია, გამოიყენებს თუ არა ამ უფლებას უღირსი მემკვიდრის მიმართ, თუ მან არ წარადგინა მსგავსი განცხადება მოთხოვნებით ნოტარიუსთან, მაშინ უნდა ვივარაუდოთ, რომ მან უარი თქვა კანონით მინიჭებული ქონებრივი სარგებლის – უფრო მეტი სამკვიდრო წილის მიღებაზე. რაც შეეხება იმ შემადგენლობას, როცა მემკვიდრე განზრახ ხელს უშლიდა მამკვიდრებელს მისი უკანასკნელი ნების განხორციელებაში და ამით ხელს უწყობდა თავისი ან მისი ახლობელი პირების მოწვევას მემკვიდრეებად ან სამკვიდროში მათი წილის გაზრდას, ან ჩაიდინა ამორალური საქციელი თავად მამკვიდრებლის ან მისი მემკვიდრის ან მოანდერძის მიერ ანდერძში გამოთქმული უკანასკნელი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ, და ასევე იმ შემთხვევაში, როცა მემკვიდრე ბოროტად თავს არიდებდა მამკვიდრებლის რჩენის ვალდებულებას. ეს გარემოებები დადასტურებული უნდა იქნეს მხოლოდ სასამართლოს მიერ.

დაბოლოს, „კანონის განმარტებით და ანალოგიით სასამართლო შედის იმ ტერიტორიაზე, რომელიც ე. წ. „დანაღმულ სასაზღვრო ზოლად“ ითვლება საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლებას შორის. მოსამართლე მხოლოდ მაშინ შეძლებს ამ ზოლში წარმატებით და უვნებლად მოძრაობას, თუ ის კანონის განმარტების მეთოდოლოგიას უფრო კეთილსინდისიერად დაიცავს და თავისი გადაწყვეტილების საფუძვლებს უფრო გამჭვირვალედ ახსნის.¹¹⁵ თუ კანონი მოსამართლეს გადაწყვეტილების მიღებისას გარკვეულ თავისუფლებას აძლევს და კანონით დადგენილი შეფასებები და სხვა ინდიციები არ შეიცავს სამართლიანობის შესახებ წარმოდგენებზე კონსენსუსუნარიან,

¹¹⁴ Palandt O., Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., München, 2014, § 2340, Rn. 1-2.

¹¹⁵ პაპუაშვილი შ., სამართლის განვითარება სამოსამართლო სამართლის მეშვეობით და მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 4, თბ., 2003, 462.

საიმედო საფუძვლებს, ასეთ შემთხვევაში გადაწყვეტილება მიღებულ უნდა იქნეს მოსამართლის სამართლებრივი შეგრძნების საფუძველზე. ხშირად მოსამართლე ხვდება ისეთ სიტუაციაში, როცა სამართლის ცალსახა განსაზღვრებით, ინტერპრეტაციის უდავო წესებითა და პრინციპებით, სამართლიანობა იკარგება. სადაც მოსამართლეს კანონის ინტერპრეტაციისა და ხარვეზის შევსებისას გადაწყვეტილების მიღების თავისუფალი სივრცე რჩება, შეუძლია თვითონ მიიღოს სამართლოს განვითარების პროცესში მონაწილეობა. ამ გზით შეიძლება, სამართლის გამოყენება განვითარების მშფოთვარე მომენტად იქცეს, რომელსაც ყოველთვის თან სდევს გარანტირებული სამართლისა და სამართლებრივი მორალის არსებობა.¹¹⁶

ბიბლიოგრაფია:

1. ბავშვის უფლებათა კონვენცია – მიღებული გენერალური ასამბლეის 1989 წლის 20 ნოემბრის 1386 (XIV) რეზოლუციით.
2. საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 24/08/1995, 23/03/2018 მდგომარეობით.
3. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 24/08/1995.
4. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, 18/08/1896.
5. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი, 1804.
6. ახვლედიანი ზ., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2007, 10.
7. ბილინგი ჰ., უღირს მემკვიდრედ ცნობა და სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №4, 2003, 516-518, 520, 522, 524, 526.
8. გოცირიძე ე., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თბ., 2013, 72.
9. ზოიძე ბ., სანივთო სამართალი, თბ., 2003, 86.
10. ზოიძე ბ., ძველი ქართული მემკვიდრეობითი სამართალი, თბ., 2000, 256.
11. კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 94-95, 397.
12. პაპუაშვილი შ., სამართლის განვითარება სამოსამართლეო სამართლის მეშვეობით და მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №4, თბ., 2003, 462.
13. სავანელი ბ., იურიდიული მეთოდები, თბ., 2008, 95.
14. ქურდაძე ი., კორკელია კ., ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი, ადამიანის უფლებათა კონვენციის მიხედვით, თბ., 2004, 183.
15. შენგელია რ., შენგელია ე., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2011, 24.
16. შენგელია რ., შენგელია ე., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2007, 123.
17. შენგელია რ., შენგელია ე., საოჯახო სამართალი, თბ., 2009, 244.
18. ჩიკვაშვილი შ., მემკვიდრეობის სამართალი, თბ., 2000, 130, 26.
19. ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მე-10 გადამუშავებული გამოცემა, GIZ, თბ., 2009, 23, 32, 53.
20. ჭანტურია ლ., უძრავი ნივთების საკუთრება, თბ., 2001, 112, 109.
21. ჭანტურია ლ., შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997, 121.
22. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2000 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: – Elsholz v. Germany, განაცხადი: № 25735/94, პარ. 52.

¹¹⁶ ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მიუნხენი, 2006, 32, 23.

23. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1979 წლის 24 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: Winterwerp v The Netherlands, განაცხადი № 6301/73, <<http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/>>.
24. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1998 წლის 30 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: F.a. v. FRA, განაცხადი № 38212/97, <<http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/>>.
25. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2016 წლის 2 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: „ნ.წ და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ“, განაცხადი № 71776/12.
26. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 12 დეკემბრის განჩინება საქმეზე: № 3კ/623-01.
27. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2002 წლის 27 მარტის განჩინება საქმეზე: № 3კ/1212-01.
28. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2005 წლის 15 სექტემბრის განჩინება საქმეზე: №ას-201-521-05.
29. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 20 ივნისის განჩინება საქმეზე: № ას-786-840-2011.
30. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2012 წლის 25 ივნისის განჩინება საქმეზე: № ას-786-739-2012.
31. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 20 დეკემბრის განჩინება საქმეზე: № ას-922-869-2010.
32. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 20 სექტემბრის განჩინება საქმეზე: ას-347-330-2013.
33. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2003 წლის 15 აპრილის განჩინება საქმეზე: № 3კ-1127-02.
34. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 31 მაისის განჩინება საქმეზე: № ას-266-251-2010 .
35. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 15 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1101-1021-2017.
36. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 12 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1224-1076-2010 .
37. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 14 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-178-167-2017.
38. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 9 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1048-988-2015.
39. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 4 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-531-505-2013.
40. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 20 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-538-511-2015.
41. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 22 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-187-174-2015.
42. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 8 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-611-573-2010.
43. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-109-103-10.

44. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 4 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №3კ/299-01.
45. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2006 წლის 13 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-22-473-06.
46. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2016 წლის 17 მარტის განჩინება საქმეზე: № ას-121-117-2016.
47. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 20 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-347-330-2013
48. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 29 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1227-1147-2017.
49. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 12 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-265-249-2011.
50. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 12 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: 3კ/623-01.
51. *Blair M.D., Weiner M. H., Stark B., Maldonado S.*, Family Law in the World Community: Cases, Materials and Problems in Comparative and International Family Law, Carolina Academic Pres Law Casebook Series, 2 nd ed., Durham, North Carolina, 2009, 394.
52. *Fawcett J.F.C.*, The Application of the European Convention on Human Rights, Oxford, 1987, 37.
53. *Jubault Ch.*, Les successions. Les libéralités. Montchrestien, EJA, 2005, 280.
54. *Weigel S.*, European Perspectives on Heritage Culture, Taylor & Francis LTD, The Cardozo School of Law, 2008, 281.
55. *Klingelhöffer H.*, Pflichtteilsrecht, 2. völlig neue bearbeitete Aufl., 2003, 37.
56. *Leibholz G.*, Jahrbuchs des öffentlichen Rechts der Gegenwart, neue Folge, 1982, 148.
57. *Meier-Hayoz A.*, Vom Wesen des Eigentums, in: FG f. Carl Oftiger, Zürich 1969, 171.
58. Münchener Kommentar zum BGB, Band 9, 6. Aufl. 2013, 32.
59. *Palandt O.*, Bürgerliches Gesetzbuch, 65. Aufl., 2006, 3.
60. *Palandt O.*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73 Aufl., 2014, 1-2, 42-45, 51.
61. *Radbruch G.*, Rechtsphilosophie, 3. Auflage, 1932, 49
62. *Staudinger J von.*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Buch 1, 15 Aufl. 1993, 124.
63. *Malaurie Ph., Aynés L.*, Droit civil. Les successions. Les libéralités. 3e éd. Defrénois, 2008, 6.
64. *BGH, Urteil vom 25./26.10.1976 – IV ZR 109/74*, NJW 1977, 339.
65. *BGH, NJW 1974, 1084-1085.*
66. BVerfGE, Beschluss des Ersten Senats vom 14. Februar 1973, Band 34, 288. 12.03.2019 მდგომარეობით: <<http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv034269.html>>.
67. BVerfGE, Urteil vom 15. Januar 1958, Band 7, 215, 12.03.2019 მდგომარეობით <<http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv007198.html> №208>.
68. BVerfG, Beschluss vom 19.04.2005 - 1 BvR 1644/00, openJur 2010, 3199.
69. OLG Düsseldorf, NJW 1968, 944, 945.
70. OLG Hamburg, NJW 1988, S. 977, 978; Palandt/Edenhofer, BGB, 64. Aufl., 2005.
71. *Гонгало Ю. Б.*, Юридические Факты в Наследственном Праве России и Франции. Сравнительно-правовое исследование, М., 2010, 28.
72. *Марышева Н.И., Ярошенко К.Б.*, Комментарий к Гражданскому Кодексу Российской Федерации, части третьей Постатейный, контракт инфра-М, 2004, 29.

73. *Маковский А.Л., Суханов Е.А.*, Комментарий к Части Третьей Гражданского Кодекса Российской Федерации М., 2005, 78.
74. *Сергеев А. П., Толстой Ю. К.*, Гражданское право, М., 2006, 564, 640-641.
75. *Сергеев А. П., Толстой Ю. К., Елисеев И. В.*, Комментарий к Гражданскому Кодексу Российской Федерации (постатейный), часть третьяБ М., 2002, 23.
76. *Трубецкой Е.Н.*, Энциклопедия права, Нью-Йорк, 1982, 34.
77. *Шилохвост О.Ю.*, Наследование по Закону в Российском Гражданском Праве, М., Норма, 2006, 330, 333.